

KAROL GÓRSKI

NEOGRAFIA GOTYCKA

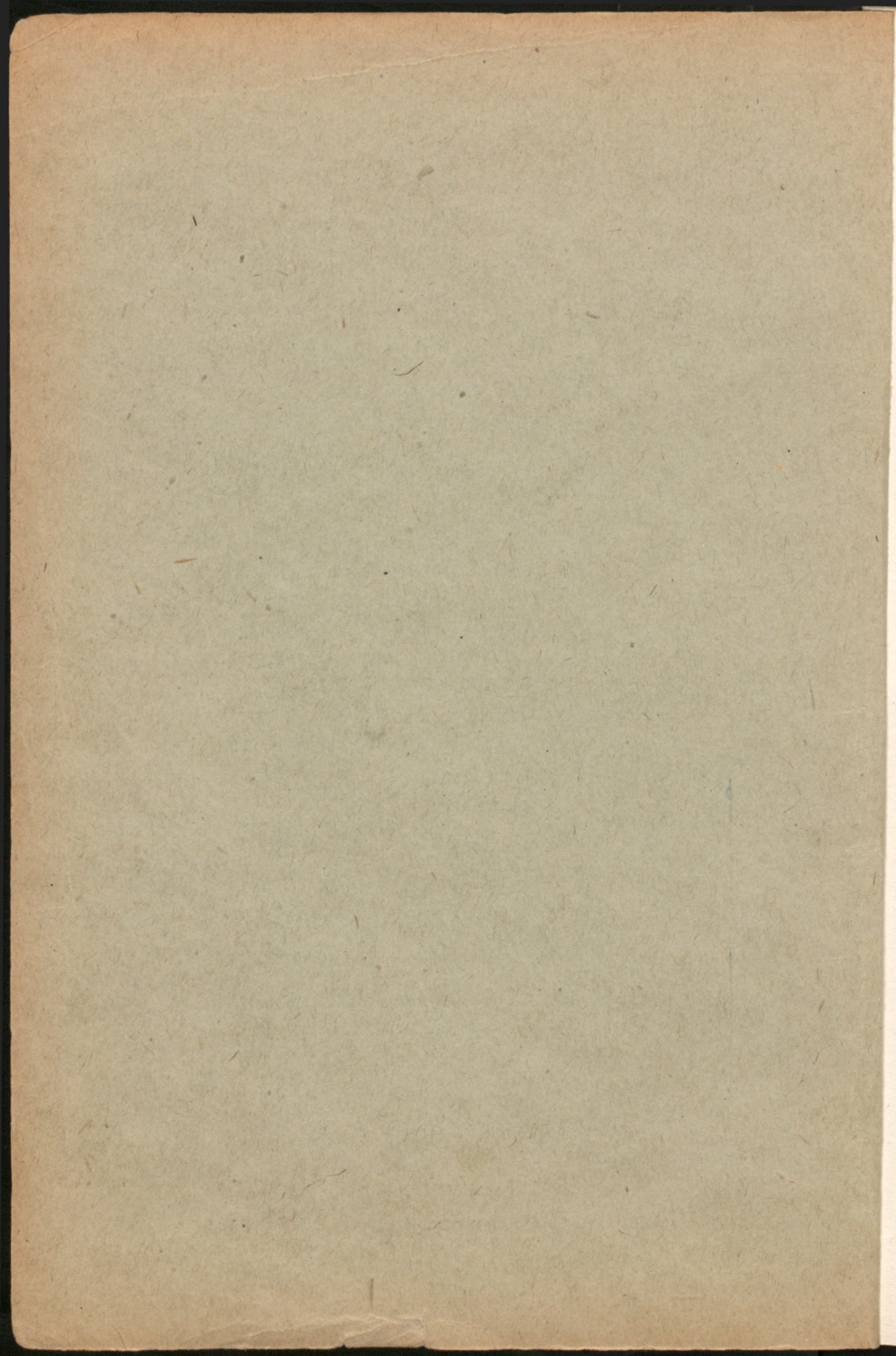
PODREČZNIK PISMA NEOGOTYCKIEGO

XVI - XX W.

CZĘŚĆ II.

TABLICE

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA
TORUŃ 1960

KAROL GÓRSKI

NEOGRAFIA GOTYCKA

PODRĘCZNIK PISMA NEOGOTYCKIEGO

XVI - XX W.

CZĘŚĆ II.

TABLICE

KAROL GÖTTSCHE

NEOGRÆFIA GOTYCKA

PODRĘCZNIK BISMIA NEOGOTYCKIEGO

XVI - XX W.

S 42 17

Introligatornia i Drukarnia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Zam. Nr 506 Nakład 700 K-11

K. n. 100 / 61

Przedmowa

Część II skryptu z neografii gotyckiej zawiera tablice, których celem jest zilustrowanie zasad i twierdzeń, zawartych w części I. Nie ma to być w zasadzie zbiór tablic do ćwiczeń i nauki. Tablice do ćwiczeń, jak wykazała wieloletnia praktyka paleografów, powinny być wykonane techniką bardziej doskonałą niż fotokopia. Najlepszą była światłokopia/heliograwura/. Tablice te powinny odtwarzać dokładnie wielkość oryginału, powinny stanowić luźny zbiór, łatwy do poruszania, tak by można było patrzeć na pismo pod różnym kątem. Natomiast przedstawiony tu zbiór przykładów na wzór tego, który zestawił H a m a n n /patrz część I s.65/, wykonany techniką niedoskonałą - z przyczyn od autora niezależnych - nie może pełnić roli tablic do ćwiczeń. Reprodukcje zostały pomniejszone lub powiększone niezależnie od wymogów czytelności i technicznych uwarunkowań. Mają one jedynie zilustrować twierdzenia, zawarte w części I. Na publikację tablic do ćwiczeń przyjdzie z czasem kolej. Dobór ich wymagać będzie dalszych studiów i konsultacji, gdyż w przeciwieństwie do materiału średniowiecznego trudność polega nie na znalezieniu pomników, ale na właściwym ich wyborze z pośród ogromnego materiału. Dlatego też autor wdzięczny będzie za wszelkie głosy krytyczne i wskazówki, które pozwolą mu z czasem dać pracę lepszą. Praca ta, która jak można mieć nadzieję, ogłoszona techniką typograficzną, posiadać będzie odpowiedni album tablic, stojących na właściwym technicznym poziomie.

W przytoczonych tablicach nie usuwano drogą retuszu plam i uszkodzeń, aby wskazać na trudności jakie się piętrzą przy czytaniu tekstu, pod którym np. przebija atrament ze strony odwrotnej. W objaśnieniach podano słowa, w których występuje odnośne zjawisko wraz z wierszem tekstu. Przy każdej tablicy zamieszczono krótki opis treści dokumentu i sygnaturę, w niektórych wypadkach dano krótkie objaśnienia dotyczące treści, o ile to jest potrzebne do pełnego jej zrozumienia. Podano też uwagi o dukcie pisma oraz analizę charakterystycznych liter. Na stronie odwrotnej, a więc obok tablicy, umieszczono transliterację kilku wierszy tekstu, a w wypadkach, gdy jest on bardzo trudny, podano transliterację całości. Części niezamieszczone lub nieczytelne podano w klamrach. Koniec każdego

wiersza zaznaczono podwójną kreską. Transliteracja służyć ma dla ułatwienia czytania, ale nie ma zwolnić studiującego od osobistego wysiłku. Nie stosowano przy niej zasad edycji tekstów niemieckich.

Przy doborze tablic starano się zilustrować zjawiska typowe, a mniej zaś indywidualne odchylenia duktu. Dlatego obrano raczej teksty przeciętnie trudne niż najtrudniejsze.

Na zakończenie autor pragnie wyrazić najszczerze podziękowania Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych za uprzystępnienie części literatury, dyrekcjom Woj. Archiwów Państwowych w Toruniu, Gdańsku, Olsztynie, Poznaniu, Wrocławiu, Krakowie, Szczecinie oraz Dyrekcji Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, Dyrekcjom Bibliotek P.A.N. w Gdańsku, Uniwersyteckiej we Wrocławiu i Książnicy Miejskiej w Toruniu za uprzystępnienie swych zbiorów i wykonywanie mikrofilmów. W szczególności pragnę podziękować za pomoc Doc. Dr Helenie Piskorskiej, która przed laty przygotowała pierwszy komplet tekstów do tablic przeznaczonych do ćwiczeń oraz dostarczyła części transkrypcji. Serdeczne podziękowania składam również Pracowni Mikrofilmowej Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Wydawnictwu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, które nie szczędziło zabiegów, by skrypt ukazał się we właściwej postaci oraz P. M. Szulcowi i zespołowi drukarni Uniwersytetu Mikołaja Kopernika za trudy włożone w wykonanie tego skryptu.

Karol Górski

Spis tablic części II

- Tabl. I R.1504 27 V. Bastarda początków XVI w. Rada miasta Nowego Gorzowa potwierdza pełnomocnictwo rajcy i kamelarza /skarbnika miejskiego/ Henryka Kowel w jego sprawie o sprzedanego konia.
- Tabl. II R.ok.1500. Tekstura czeska. Apophtegmata greckich i łacińskich autorów, szczególnie filozofów w przekładzie czeskim. Na końcu wyjątki z Pisma św. /zmniejszone/.
- Tabl. III R.1526 Powstawanie pisma neogotyckiego. Karta z księgi miejskiej m. Świdnicy.
- Tabl. IV R.1527 5 V. Pismo holenderskie. Burmistrzowie, ławnicy i rada m. Amsterdamu piszą do Gdańska w sprawie przeszkód w handlu i żegludze.
- Tabl. V R.1530 Rodzaje pisma neogotyckiego. Podręcznik Chr. Jordana.
- Tabl. VI R.1589 5 IX. Raptularz Salomona Brandta, prawnika pruskiego.
- Tabl. VII R.1597 24 VII. Pismo kancelarii zachodniopomorskiej Barnim X zwołuje zjazd stanów w sprawie sporów jego poddanych z poddanymi brata, księcia Kazimierza VI.
- Tabl. VIII R.1603 14 X. Pismo kancelarii cesarskiej. Mandat cesarza Rudolfa II, skierowany do Jana Lie-tscha, biskupa wrocławskiego, mianujący komisarzy do zaciągnięcia pożyczki od stanów księstw opolskiego i raciborskiego na spłatę wojsk.
- Tabl. IX R.1635 8/18 IV. Pismo kancelarii szwedzkiej. Królowa Chrystyna do księcia Bogusława XIV i stanów księstwa zachodniopomorskiego w sprawie układu o utrzymanie wojsk szwedzkich.
- Tabl. X R.1643 23 III. Pismo kancelarii koronnej. Władysław IV transumuje i potwierdza porządek cechu kuśnierskiego w m. Nowe.
- Tabl. XI Połowa XVII w. Zbiór modlitw w języku czeskim, zapewne Braci Czeskich.
- Tabl. XII W.XVII Artykuły prawa chełmińskiego.

- Tabl. XIII R.1655 Księga rachunkowa kupca Samuela Edwardsa.
- Tabl. XIV R.1681/82 Księga wpisu uczniów i czeladników ce -
chu łaźniebników, balwierzy i chirurgów w
Toruniu.
- Tabl. XV R.1701 Manifest Karola XII, króla szwedzkiego do
Rzeczypospolitej polskiej w chwili wkrocze
nia na jej ziemię. Król szwedzki podkreśla,
że nie wojuje z Rzeczpospolitą, ale tylko z
królem Augustem II i obiecuje protekcję swą
tym, którzy nie będą popierać Augusta. Odpis.
- Tabl. XVI R.1740 4 I. Pismo kancelarii królewskiej. Proto -
kół posiedzeń regencji królewskiej.
- Tabl. XVII R.1754 Pismo saskie. Regulamin zaopatrzenia puł -
ków kawalerii saskiej. Odpis.
- Tabl. XVIII W.XVIII Pismo polskie pod wpływem alfabetu neogo -
tyckiego na Śląsku.
- Tabl. XIX R.1787 Pismo Austriackie. Opis wsi Piaski.
- Tabl. XX R.1795 4 IX. Pismo z akt dotyczących administra -
cji dóbr ziemskich, znajdujących się w po -
siadaniu miasta Torunia. Podanie Marcina Tap
pera, chłopa z Rzęczkowa, który posiada na
czynsz dziedziczny /prawem emfiteutycznym/
26 mórg pastwiska w Małej Złej Wsi, o wy -
dzierżawienie mu dalszych gruntów.
- Tabl. XXI R.1795 30 IX-11 XI. Pismo z akt dotyczących admi -
nistracji dóbr ziemskich, znajdujących się
w posiadaniu miasta Torunia. Odpowiedź na
podanie Marcina Tappera w sprawie wydzier -
żawienia mu części pastwiska gminnego w Ma
łej Złej Wsi.
- Tabl. XXII R.1807 14 VII. List prywatny Wilhelma Kefersteina
z Halle do brata Chrystiana w Jezioranach
/Seeburg/, zawierający wiadomości i pogłos -
ki obiegające w Prusach po pokoju tylżyckim.
- Tabl. XXIII R.1863 23 IV. Raport policji austriackiej o przeby
wających w Krakowie w związku z powstaniem
obywatelach francuskich.
- Tabl. XXIV R.1865 18 VII. Pismo pruskie XIX w. Pismo naczelnego
prezesa prowincji poznańskiej Horna do
pruskiego ministra spraw wewnętrznych w
sprawie wzmocnienia policji w Bydgoszczy.

Tablica I

1504 27 V. Bastarda początków XVI w. Rada miasta Nowego Gorzowa potwierdza pełnomocnictwo rajcy i kamelarza /skarbnika miejskiego/ Henryka Kowel w jego sprawie o sprzedanego konia.

Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu, sygn. dok.2675a.

Pismo którym pisany jest dokument, posiada jeszcze wyraźne cechy bastardy XV wieku. Jest ono czytelne, majuskuły są typowe dla uncjały średniowiecznej. Nie nastąpiło jeszcze ukształtowanie się neogotyckiego „e”. Litera „k” ma postać średniowieczną /wiersz 2 od góry słowo „künt”/. Natomiast litera „v” jest czasem rozdwojona /wiersz 4 od góry słowo „Vnd”/. W wierszach 2 i 3 od góry w tym samym słowie litera „v” nie jest rozdwojona. Wyraźnie występuje początek ewolucji także w literze „a”. Przy przewadze postaci nierozdwojonej pojawia się wyraźne rozdwojenie /wiersz 5 od dołu słowo „alles”/ oraz szeregi postaci przejściowych. Jest to przykład ewolucyjnego wytwarzania się pisma neogotyckiego.

Tablica I

Wir Burgermeistere vnnnd Rathmannen der Stadt Newenlandesber -
ghe// an der Warte Bekennen vnd thun künt allermenniglich
vnnnd// Sunderlich euch ersamen vnd wisen burgermeistern vnd
rathmannen// der lobelichen Stadt Torn...

Tabl. XIII R. 1655

Tabl. XIV R. 1681/82

Tabl. XXI R. 1795

Tabl. XXII R. 1807

Tabl. XXIII R. 1861

Tabl. XXIV R. 1865

In Vorwissenheit und Bekennung der Stadt Neuenlandesberg
 an die Obrigkeit bekennen und thun hier allerrdinglich und
 Gnediglich auch wissen lassen wirsen burgermeyster und rathmann
 der lobelichen Stadt Thorn und rath und schreyer dyllich das
 vor der Zeit das vord. pfundlich ist gezeiglet wirdt d. 15. Junij
 der Wamburgische hantwerck zu vord. d. 15. Junij vord. m. 15. Junij
 demselben und hat in der besten gesellschafft d. 15. Junij vord. m. 15. Junij
 von vord. wegen sel. th. und mag. von vord. die bestendenden
 partei. geschick und hantwercklichen machung gemacht. Also das
 sie von hantwerck wegen in vord. oder auf den geschick. machung
 ansehung. f. d. d. d. bestendenden wegen den vord. machung
 und arbeit. Claves bekennung also mit vord. geschick. die
 geschick. guten k. oder m. vord. pfundlich halten. das
 die hantwercklichen hantwerck hantwerck zu l. zu l. behalten und die
 geschick. k. und die gute und die bekennung hantwerck und
 die sel. behalten hat. Die machung sie also hantwerckliche machung
 nicht oder geschick. an geschick. bekennung zu vord. und zu
 geschick. und alles das zu thun das in der s. zu thun. die
 und geschick. zu thun mit vord. geschick. und
 geschick. die hantwercklichen hantwercklichen hantwercklichen
 sam. machung in den geschick. geschick. Anno domini 1615
 10. 10. 10.

ok.1500. Tekstura czeska. Apophthegmata greckich i łacińskich autorów, szczególnie filozofów w przekładzie czeskim, na końcu wyjątki z Pisma św.

Książnica Miejska w Toruniu. Rękopis nr 92

Rękopis ten pięknie iluminowany, dostał się do Torunia zapewne wraz z emigrantami czeskimi w XVI w. Bracia Czescy wypędzeni z kraju przez Habsburgów w r.1547 udali się do Polski i Prus, część z nich osiadła w Toruniu. Rękopis stanowił później własność miasta.

Pismo, którym pisany jest rękopis, urobione zostało z gotyckiej tekstury czyli pisma książkowego średnio-wiecznego, ale stanowi już ono przejściowe ogniwo do fraktury, która powstała ok.r.1520. Litery fraktury są tak samo łamane, ale węższe, podczas gdy w przytoczonym tekście pismo, mimo, że łaski liter są łamane, posiada bardziej okrągły charakter. Wydaje się, że stanowi ono dowód, iż stadia początkowe rozwoju fraktury spotykamy nie tylko w Niemczech. Niewątpliwie poza Czechami można przypuszczać, że istniały takie za-czątki także w innych krajach.

Tablica III

Kdyz na//wiecey a nap// rzyhody// lidske// patrzy/m//y na
ne//gista a// Brzka// hnutie nicz temierz md// leyssieho ne
nalezam nez// ziwot czlowieczni Acz za// giste kdy bychom ge-
ho// tak poziwali kteru mie// ru gest nam od boha dan// Nicz
sstiastniegssieho a// utiesseniegssieho nad// ziwot ne mame.
Ale sa// mi sobie gey// lehczime a welikym vsylim a// praczy
psotny gey czini// /a bolestowny//...

Brzka Gasy wypadzi z kraju przez Habsburgow
r. 1547 udali sie do Polski i Prus, czesc z nich ostal
dzis w Toriniu. Rekopis stanowi podmiot wianosci
miasta.

Pismo, kterym pisany jest rekopis, wrobone zostalo
z gotyckiej tekatury czyli pisma katolickiego srednio
wicznego, ale stanowi juz ono przejsciowe ogniwko do
fraktury, ktora powstala ok. r. 1520. Litery fraktury
sa tak samo lamane, ale węższe, podobnie jak w przyto-
czonym tekście pismo, mimo, że laski liter sa lamane,
posada bardziej okragly charakter. Wydaje sie, że
stanowi ono dowód, iż stadia poczynkowe rozwoju frak-
tury spotykamy nie tylko w Niemczech. Niewątpliwie po-
za Czechami można przypuszczac, że istnialy takie sa
czastki takze w innych krajach.

dyz na
 wiecy
 a nap
 zyhody
 ludste
 patrzy
 y na ne
 gusta a
 brzka.

hnutie miq temierz md
 leyssieho nenalezam nez
 ziwot glowiegi dia za
 giste kdybychom geho
 tak porwali kteru me
 ru gest nam od boha dan
 dia strastmegssieho a
 vtessmegssieho nad
 ziwot nemame ale sa
 im sobie geylehame
 a welikym vsylm a
 pracy psotny gevgm

Tablica III

1526. Powstawanie pisma neogotyckiego. Karta z księgi miejskiej świdnickiej.

Woj. Archiwum Państwowe we Wrocławiu sygn. Świdnica 65 k. 118

W księdze tej występuje bastarda XV wieku jeszcze w całej pełni w roku 1521 i następnych. W r. 1526 obserwować można na przytoczonym wyjątku tworzenie się „e” neogotyckiego, przyczem inne litery pozostają jeszcze w swej postaci z XV w. Pisarz nie jest jeszcze pewny, jak będzie pisał literę „e”. W r. 1527 wyraźnie już pisze piśmem neogotyckim. W Gdańsku w aktach ławniczych można obserwować pojawienie się pisma neogotyckiego w związku ze zmianą ręki, nowy pisarz pisał już neogotykiem /Woj. Archiwum Państwowe w Gdańsku 300/43 nr 5b, w recesach występuje ewolucja ok. r. 1523, 300/29 nr 6k. 593-596 v./ W Świdnicy widzimy ewolucję, której towarzyszą wahania pisarza.

W przytoczonym wycinku w wierszu 1 od góry występuje w słowie „die” typ litery „e”, który w części I niniejszego podręcznika przytoczony jest na s. 17 na tabeli pod nr 1

tamże w słowie „gleichen” występuje typ nr 2

“ w słowie „des” “ “ nr 2, ale oczko jest otwarte ku dołowi.

“ w słowie „belangt” “ postać jakby zmniejszonego „d”.

W wierszu 12 w słowie „vorgeleytung” obok typu nr 2 pojawia się typ nr 3.

Tablica III

Zcum andern was belangt die montze des gleichen das quartal//
zum Jawhr zuhalten beruen wir auff voriger vnserre meynunge//
des halben enige

losze Czedel

Gunstiger, lieber her heuptman, vnser gemein durch die ge//
schworne handwerkmeyster haben vns ire meynunge antzeigen
los// sen das quartal zum Jawr nicht zugewarten angesehen di-
se// newrunge nicht auffkommen lossen...

Woj. Archiwum Państwowe w Gdańsku, 300/43 nr 26, w rozdziale
występującej ewolucja ok. r. 1523, 300/29 nr 6K. 293-298 v. 1.
W świątyni widzialny ewolucja, której towarzyszą wahania
płomienia.

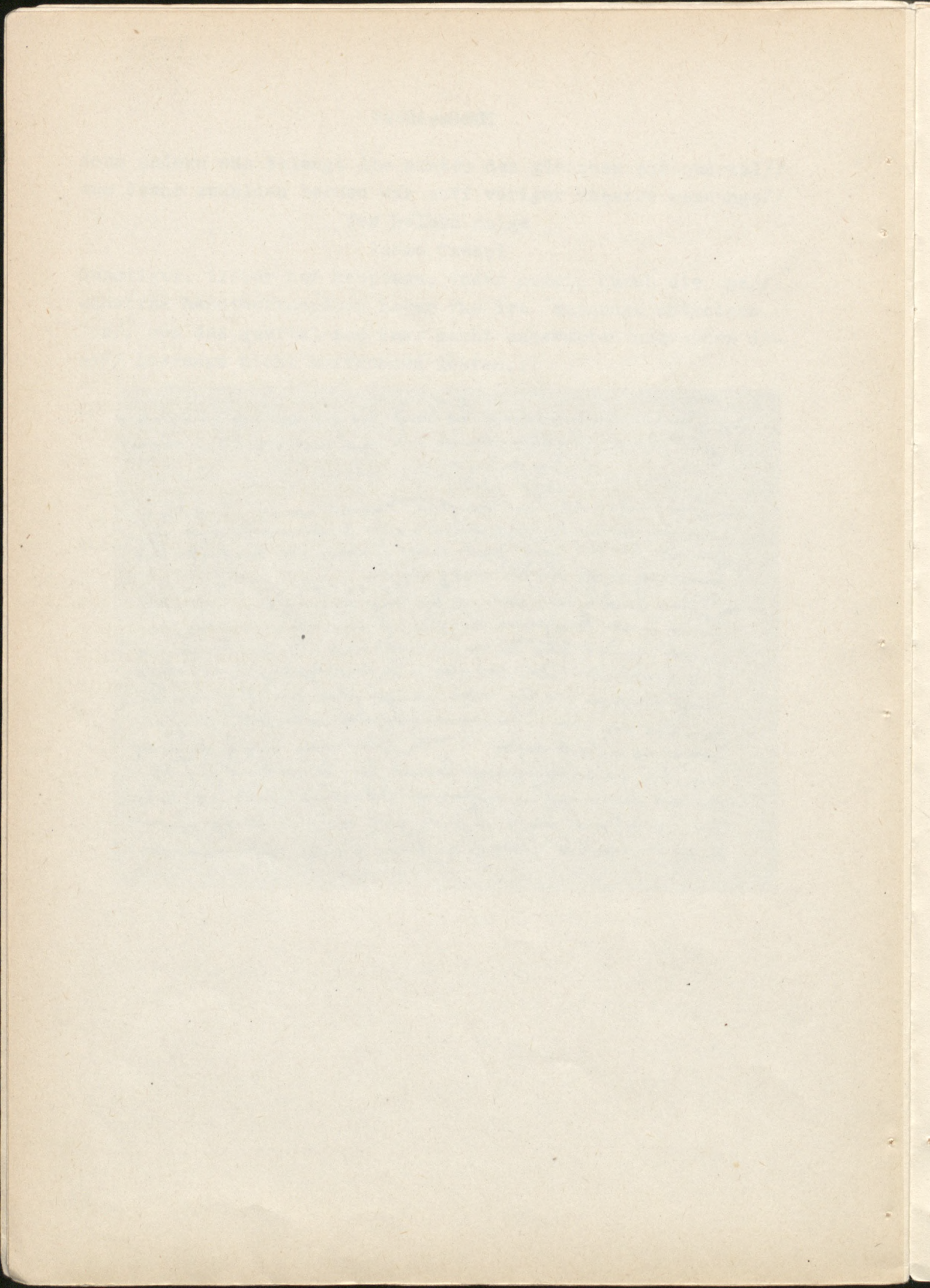
W przytoczonych wyznika w wierszu 1 od góry występuje
słowo „die“ typ litery „e“, który w części I niniejszej
co bezpośrednio przytoczony jest na s. 17 na tabeli pod
nr 1

Także w słowie „Kleichen“ występuje typ nr 2
w słowie „das“ „ nr 2, s. 16 czołko

jest otwarty
to ma dofo
wi.

W słowie „belangt“ „ w słowie „das“
słownego „d“.

W wierszu 12 w słowie „vorgeleymung“ opak typu nr 2 po-
jawia się typ nr 3.

Tablica IV

1527 5 V. Pismo holenderskie. Burmistrzowie, ławnicy i rada Amsterdamu pisze do Gdańska w sprawie utrudnień w handlu i żegludze.

Woj. Archiwum w Gdańsku 300/53 nr 123

W przytoczonym fragmencie występują już cechy pisma holenderskiego. A więc litera „e” /wiersz 1 od góry słowo „heeren”/, natomiast utrzymuje się jeszcze „r” okrągłe /to samo słowo/, rozwinięte z bastardy /por. cz. I s. 50 nr 6/. Litera „K” przypomina literę „h” /s. 50 nr 7/ /wiersz 7 od góry słowo „koerns”/. Litera „d” ma postać zaczerpniętą z bastardy, „h” występuje w dwóch postaciach: 1/ złamanej /wiersz 6 od góry słowo „hebben”/ i 2/ lekko wygiętej /wiersz 5 od góry słowo „hebben”/. Litera „n” na końcu słowa pisana jest jak laska rzucona w dół /wiersz 1 od góry słowo „vrundern”/. Na uwagę zasługuje majuskuła „R” w podpisie /wiersz 2 od góry słowo „Raide”/. Przypomina ona majuskułne „S” przekreślone poziomo. Jest to jak sądzę, cecha indywidualna pisarza.

Tablica IV

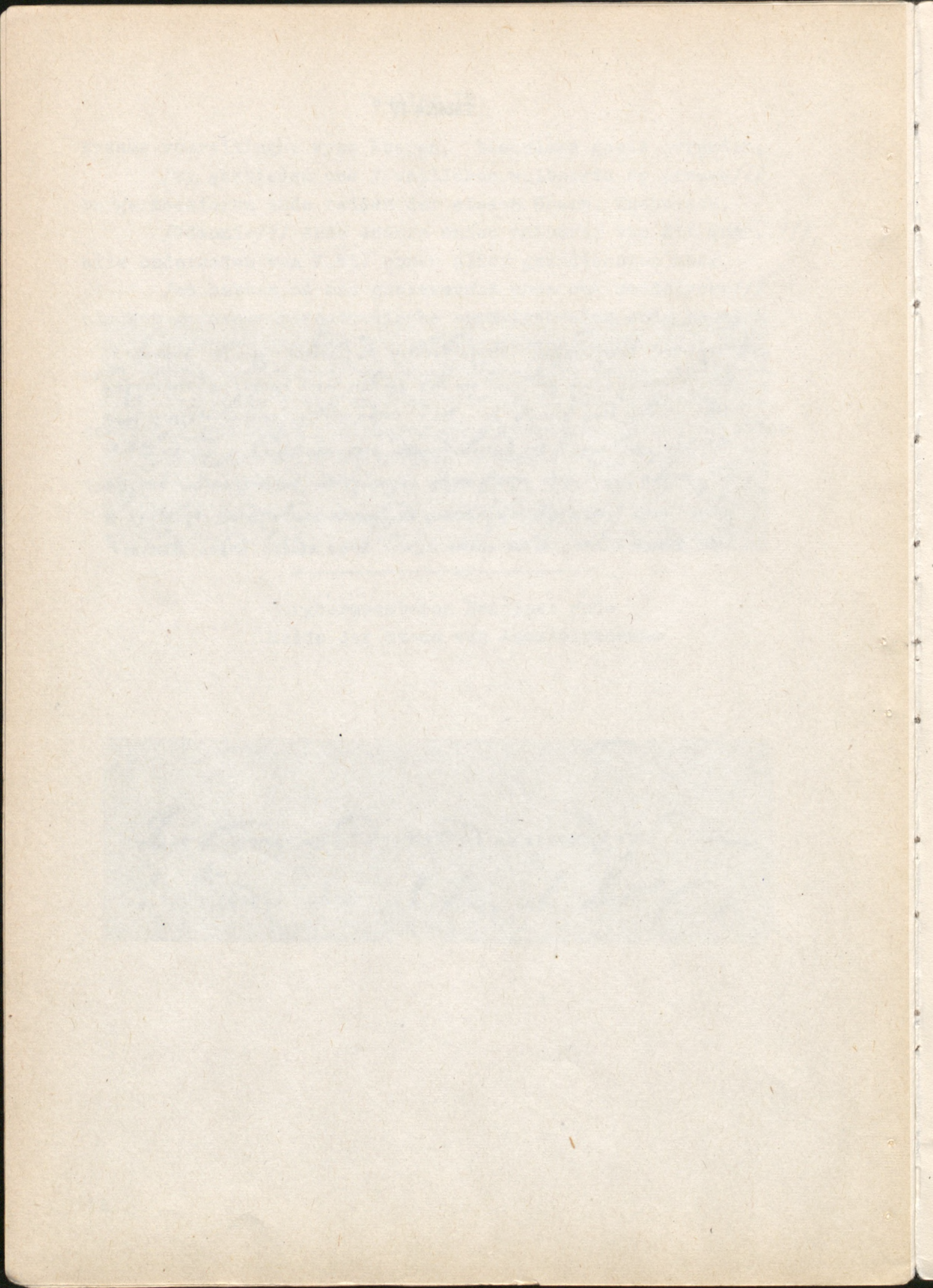
Ersame voersitinghe wyse heeren, besondere goede vrunden,
/wy ghebieden ons Vrontlichen vulbaerts de ersame///
burgermeesteren ende raiden der steden Hoern, Enehuysen.

/Gdannie/?/ ende andere onsen nabueren van dit quen..///
alle ondersaten van K.Mt. onsen alder genadichsten heer
/en hebben an ons ghescreuene ende ouk meddelycke///
clachte gedcen van sonderlinghe nyeuwighheeden ende bezwaer
/enissen die nwe L.op huerlygde schepherhn///
ende goeden ende ouk opden onsen opghestelt hebben inden vo-
erga/ende jaere ende daer te vortn als wy int///
seker ouk van onsen schipheren ende poorteren verstaen hebben
m/it merkeleycke clachten netmende van elcker///
last souts dat daer comt ende van elcke last koerns
/dat daer vandaen ghescheept wordt ere..?///

Burghermeesteren Scheppen ende
Raide der stede van Aemstelredamme

Vername besieninge Wyse heeren besondere goede vrienden
 burgemeesteren en raden der steden van haeren Eerwuyden
 alle ondersienende van .M. ons alder goudeluycken
 staete op daer van sondelinge inwenigheden en bezwaer
 en gaden en orde op ons opghesetli heeren inden verjaer
 sijn ende van ons schipdieren en paccen bestien hebben in
 hysse boue den dinc comen en van elken list kenne

burgemeesteren en raden
 der stad van Amsterdam

Tablica V

1550. Rodzaje pisma neogotyckiego.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Christopher
J o r d a n, Fundament ainer gemainen fürderlichen Cur-
rentschrift... Salzburg 1550

Jest to jeden z licznych podręczników pisma, ukazują -
cych się w południowych Niemczech w połowie XVI w. Jor-
dan kładzie szczególny nacisk na pismo kancelaryjne kur-
sywne, przyczem przy tym ostatnim poleca nie odrywać
pióra od papieru przed dopisaniem słowa do końca.

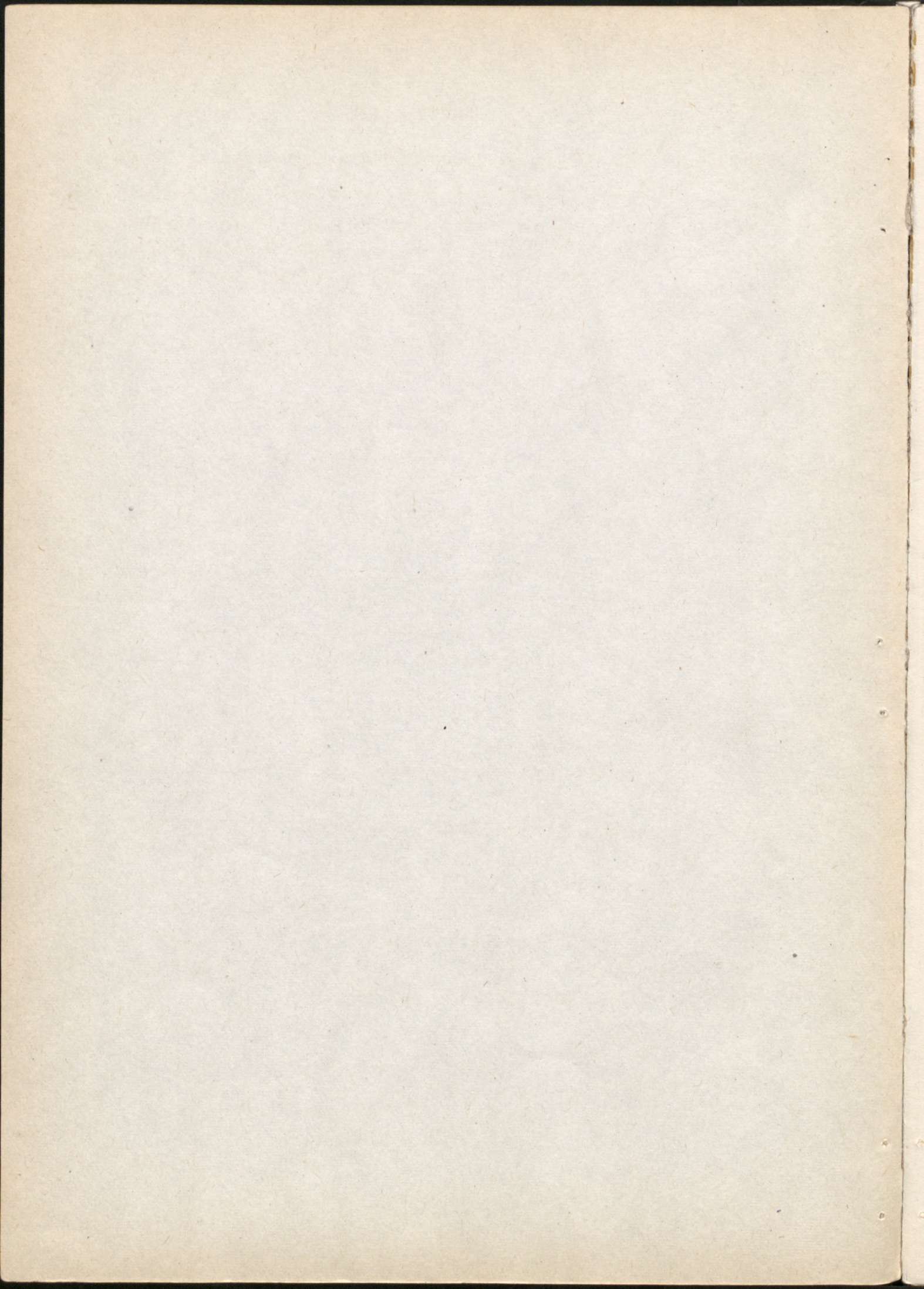
Tablica V

Wiersz pierwszy /słowa: Fundament ai:/ jest pisany frakturą, dalej idzie pismo kancelaryjne: „ner gemainen fürderlichen Cantzley Currentschrift sambt ettlichen Regln wie sich ainer im schreiben mit der Feder vnnnd Buechstaben halten soll etc. 1550. Sichs ee du es thadelst Darnach erwigs vnd bessers“ Wszę dzie występuje tu „e” łacińskie, charakterystyczne dla pisma kancelaryjnego neogotyckiego. Ostatni wiersz pisany jest w sposób bardzo kursywny, ale i tu „e” łacińskie jest zastosowane: „Gedruckt zu Saltzburg durch Hannsn Pauman”

Fundament ar.
: gemeinen fürderlichen
Satzley Curzenschrifft,
samst etlichen Regeln
wie sich almezinsche
: zeiden mit der Fe.
der vnd Buch
staben halt.
: en so. 2. 2.
1. 2. 50

Sichs ee dū es thadelsz dar:
nach erzygs. vnd bestes.

Widmich zu Saltzbürg tuns Hansh. Kammars

Tablica VI

1589 5 IX. Raptularz Salomona Brandta, prawnika pruskiego.

Woj. Archiwum Państwowe w Olsztynie. Rękopis papierowy niesygnowany, oprawny w cielącą skórę barwioną na czerwono. Znalazłem go w podziemiach spalonego pałacu Schwerinów w m. Działy, pow. Braniewo w r. 1946 i po wykorzystaniu oddałem do archiwum.

Tekst reprodukowany dotyczy kontraktu o dział spadkowy.

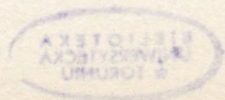
Pismo wykazuje już wpływ nowego złożenia ręki. Litery są typowe dla XVI w., litera „e” pisana jest jak trzonek z beleczką lub oczkiem w prawo, litera „a” nie jest rozdwojona. Na uwagę zasługują licznie stosowane skróty. A więc zamiast „an dem” pisze autor „ad” z znakiem na skrót w postaci laski w dół, związanej ligaturą z literą „d” /wiersz 5 od góry/. Litera „m” zaznaczona jest kreską nad słowem /wiersz 1 od góry słowo „Czymerman”/. Zgłoska „en” na końcu słowa zastąpiona jest przekreśleniem laski litery poprzedniej /wiersz 3 od góry słowo „seynigen”/ albo laską rzuconą w dół /wiersz 6 od góry słowo „gestanden”/. Słowo „das” bywa skracane przez połączenie z literą „d” znaku podobnego do „z” lub trójki /wiersz 15 od góry słowo „das”/. Termin „f. polnisch” oznacza złote polskie /wiersz 14 od góry, wiersz 11 od dołu/. Teksty łacińskie są pisane literami łacińskimi, ale w słowie „September” dwie ostatnie litery są neogotyckie /wiersz 4 od góry/. Pisarz stosuje też pismo kancelaryjne neogotyckie /wiersz 1 od góry słowo „zwischen”/. Dukt jest niedbały i pospieszny.

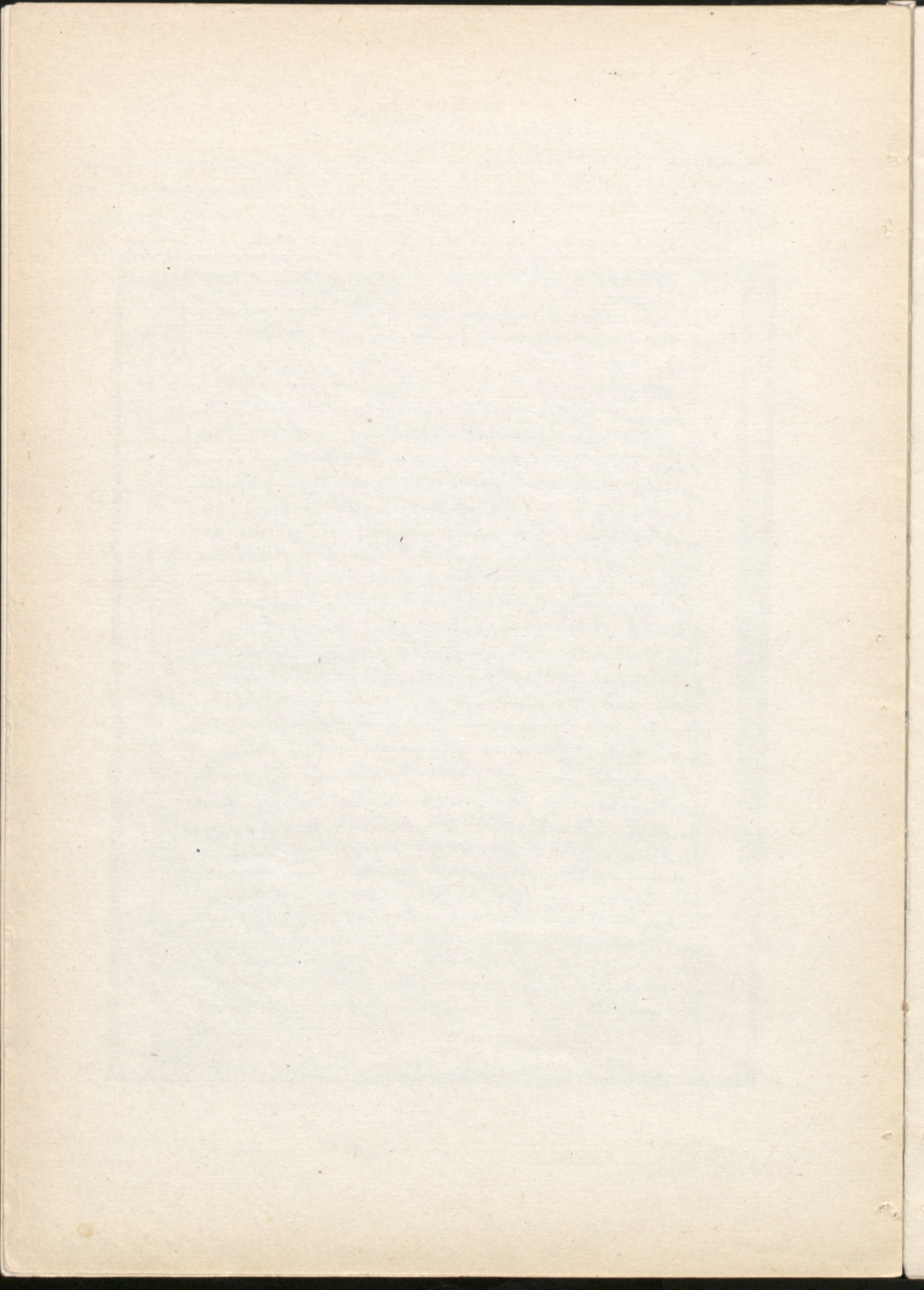
Tablica VI

Contract czwischen Herrn Bernhard Czymerman^{x/} vnd// gebrue -
der als erbgeber^{xx/} wie auch Herrn// Arndt Schmidt vnd die
seyningen als erbnemere// anders Teyles.

Anno 1589 an den 5 September Seind beyde Erbge// bere vnd
Erbnemere vor gehegtem dinge gestanden// doselbst

x/ litera „m“ po „er“ zaznaczona przez skrót nad słowem
xx/ skreślone „wieauch“

Tablica VII

1597 24 VII. Pismo kancelarii zachodniopomorskiej. Barnim X zwołuje zjazd w sprawie sporów jego poddanych z poddanymi brata jego księcia Kazimierza VI.

Woj. Archiwum Państwowe w Szczecinie, sygn. VI, 3.

Pismo wskazuje na okres przejściowy między złożeniem ręki humanistycznym a barokowym. Występuje silne pochYLENIE niektórych lasek liter „s” i „f”, przy „s” długim nie jest to regułą /wiersz 4 od góry słowo „Jüngsten” - długie „s” pochylone tylko o 10-15°, podczas gdy inne o 45°. Litera „a” występuje w postaci rozdwojonej, litera „e” pojawia się w dwóch typach: 1/ trzonka z oczkiem i 2/ dwóch laseczek, przyczem prawa jest pochylona tak, iż litera przybiera postać nierozdwojonej litery „r”. Litera „g” pisana jest jak majuskuła „S” z tem, że główka znajduje się między liniami wewnętrznymi /wiersz 4 od góry słowo „Jüngsten”/, w innych wypadkach występuje postać, w której laska ma początki załamania /wiersz 9 od góry słowo „herzog”/. Litera „f” ma laskę wygiętą w lewo /wiersz 7 od góry słowo „zerfoddeten”/ obok postaci podobnej do długiego „s”. Litera „h” występuje naprzemian w dwóch postaciach: 1/ z laską załamaną, 2/ z laską lekko wygiętą u góry i u dołu. Majuskuła „T” pisana jest z hakiem w lewo /wiersz 4 od góry słowo „Tagzeit”/.

Tablica VII

Von Gottes gnaden Barnim Herzog zu//
Stettin, Pommern, etc. Furst zu Rugen etc.//
Vnserm grus zuvor. Erbare, liebe getrawen. Demnach euch wis//
sent/lich?/ vnns nach gehaltenen Jüngsten Tagzeit vnd aufge-
richteten// Compromiss die Bulgrine vnd Ire Pauern zu Repkow
x/ in Viel// wege sich vber vnserer vnterthanen zu Ewentin^{xx/}
weggeführten// holzes dan auch zerfoddeten Kornes vnd abge-
furteten hewes oder//grases vnd sonnster bei vnserm freuntli-
chen lieben Brüdern// herzog Casimirum beschweret...

x/ Rzepkowo pow. Koszalin

xx/ Iwięcino pow. Sławno

Tablica VIII

1603 14 X. Pismo kancelarii cesarskiej. Mandat cesarza Rudolfa II skierowany do Jana Lietscha biskupa wrocławskiego mianujący komisarzy do zaciągnięcia pożyczki od stanów księstw opolskiego i raciborskiego na spłatę wojsk.

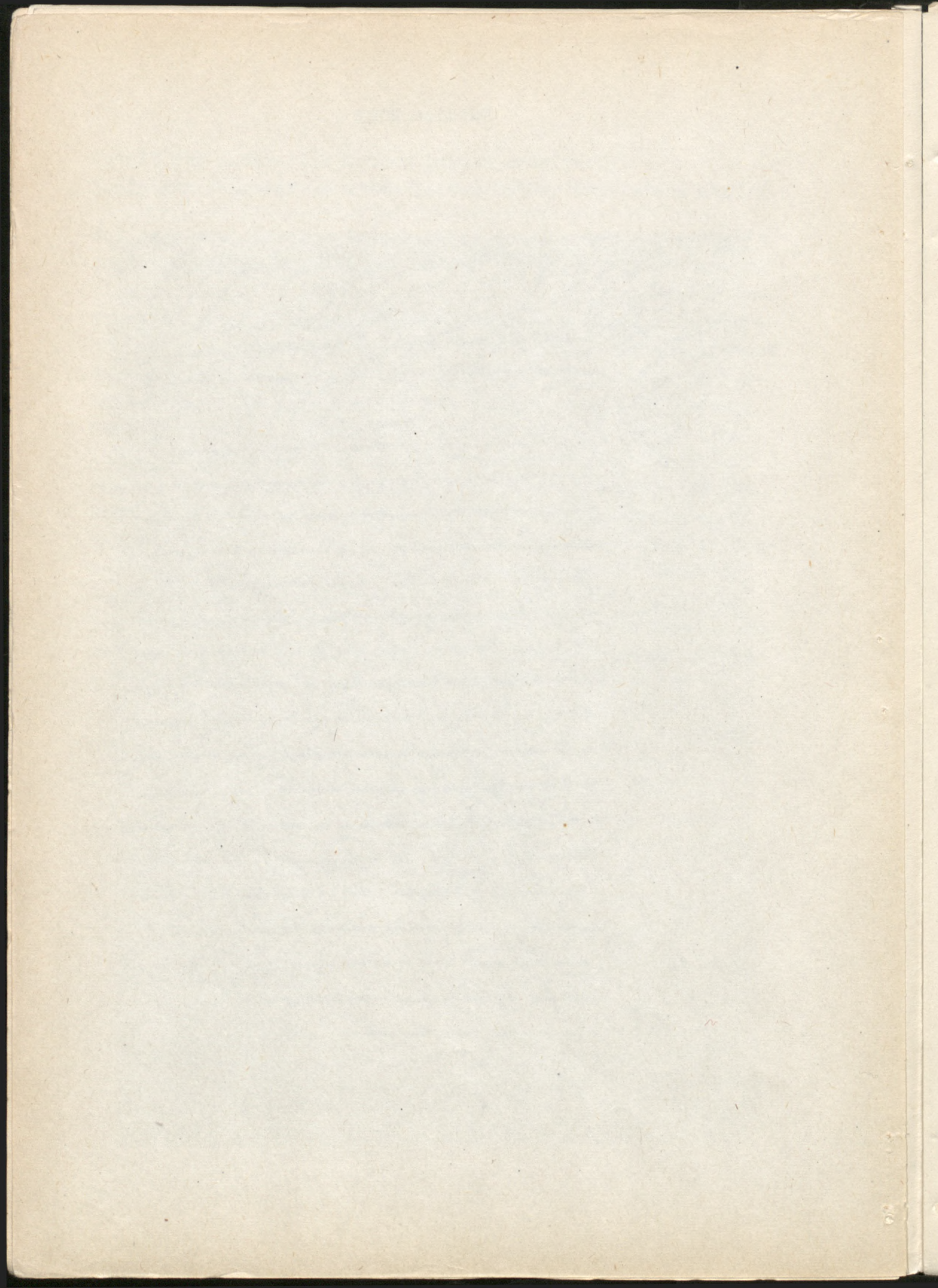
Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, sygn.IA, 3a, 27

Dukt pisma wykazuje dążenie do stworzenia zwartego, grubo pisanego szeregu liter między liniami wewnętrznymi, nad którymi i pod którymi znajdują się cienkie, wydłużone laski, sięgające do dolnego wiersza. W ten sposób obraz pisma jest zwarty, choć jest ono nieczytelne. Przyczynia się do tego nierozdzielanie wyrazów. Pismem kancelaryjnym wypisane są imię cesarza, imię Boże i tytuł cesarski. Inicjały są niezwykle zawiłe, tak, iż litery ulegają zupełnemu rozkładowi na wężowate sploty.

Na uwagę zasługuje nie tyle litera „e”, pisana w postaci dwóch prawie równej długości grubych laseczek, ani „a”, tutaj nie-rozdwojone, ale „k” pisane jak „v” z wysoką, splecioną lewą laską /wiersz 6 od góry słowo „Kriegs Volckhs”/. Litera „g” pisana jest jak „g” łacińskie nierozdwojone /wiersz 6 od góry słowo „KriegsVolckhs”/ albo jak niskiej krótkie majuskulne „S”, /wiersz 3 od góry słowo „getrewer”/. Kreskowanie występuje nad literą „u”, także wówczas, gdy jest oddawana przez znak „w” /wiersz 3 od góry słowo „getrewer”/. Majuskuła „O” pisana jest dwojako 1/ albo laska lewa jest spleciona, tak iż litera przybiera postać ósemki /wiersz 9 od góry słowo „Opplischen”/ albo 2/ pisana jest jak łuk z prostą cięciwą /wiersz 7 od dołu, słowo „Oberhauptman”/. Litera „n” na końcu słowa pisana jest jak nieprzekreślona siódemka /to samo słowo/. Ortografia odbiega bardzo od przyjętej obecnie.

Tablica VIII

Rudolf der Andere von Gottes gnaden erweiter//
 Romischer Khayszer zu aller Zeiten Mehrer des Reichs etc.//
 Wollgeborner **Lieber** getrewer. Wier fuegen dier// hiemit in
 gnaden Zuvornemben dasz wir an Jezo ausz// sondern hocherhe
 blichen Ursachen, fürnemblich aber wegen// vorstehender Ab-
 danckhung desz Kriegs Volckhs zu feldt// genadigist vorha -
 ben so sein, an mehrerley vnderschiedlichen// ertten, darunt
 ter auch bey denen Ständten unnszerer// Opplischen vnd Rat-
 tiborschen Ffürsstenthumben ein Daar// es Anlehen gegen
 Fersicherung vnd gebüerlicher Zinsz// raichung suchen vnd
 erhandlen zulassen vnd hierzue// neben dem Hochwürdigem
 vnszern fürssten andächthigen// vnd lieben getrewen Johann
 Bischouen zu Preszlaue, Un// serm Rath vnd Oberhauptman
 vnszers Ffürsstenthumbs// Ober vnd Nider Schlessien, vnd ai-
 nen ausz vnszerm Schlesischen Cammer Rätthen auch dich zu
 vnszerm Commissarien// genedigist fürgenumben wie du sol -
 liches mit mehr// erm ab der auf Euch samentlich gerichtten
 vnd an Jezo Ime Bischoff gefertigter vberschiekhten Instru-
 ction zu// vernemben haben würdest.//

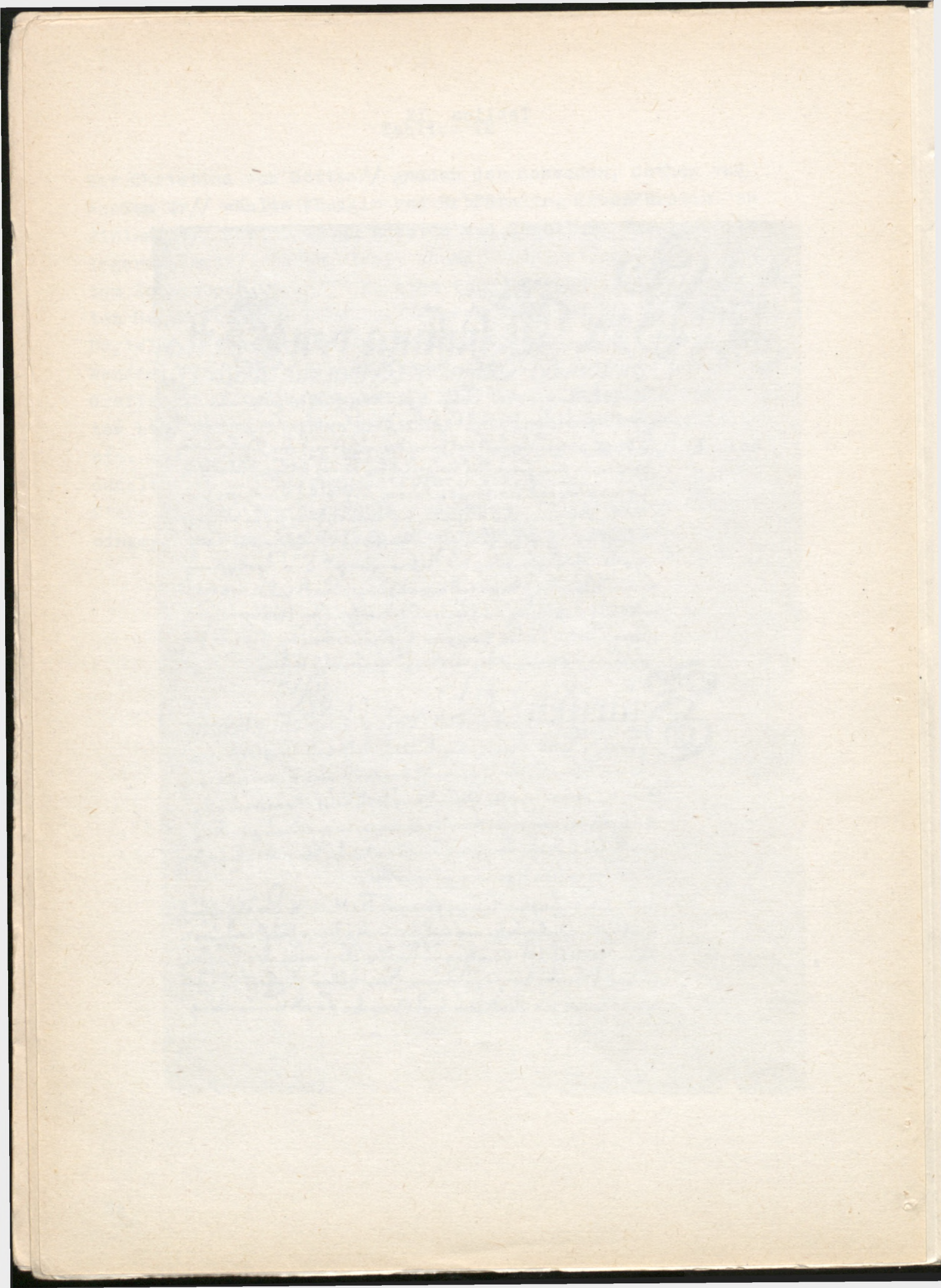
1635 8/18 IV. Pismo kancelarii szwedzkiej. Pismo królowej szwedzkiej Chrystyny do księcia Bogusława XIV i stanów pomorskich w sprawie układu o utrzymanie wojsk szwedzkich.

Woj. Archiwum Państwowe w Szczecinie Rep. 4 P. I. Tit. 43 nr 31

Dukt pisma jest staranny i ozdobny, ale złożenie ręki raczej takie, jak w XVI w. Litera „e” pisana jest albo jako dwie laski, /przyczem prawa jest krótsza i podwyższona, połączona hakiem z następną literą/, albo laseczka prawa przemienia się w hak, tak iż litera przypomina okrągłe „s” lub nierozdwojone „r” /wiersz 5 od góry słowo „dem”/. Rozdwojeniu uległy „a” i „g”, co jest zjawiskiem wczesnym. Litera „h” pisana jest dwojako, z wyraźnym załamaniem w środkowej części albo z lekkim wygięciem /wiersz 5 od góry słowa „hiemit” oraz „khundt”. Litera „v” ma lewą łaskę wydłużoną i wygiętą w górę. Szczególną cechą pisma tego dokumentu jest „n” pisane na końcu słowa, które przypomina okrągłe łacińskie „s”. Łaska lewa zlewa się z linią włoskowatą, łączącą literę z poprzednią. Linia włoskowata łącząca obie laski zamieniła się w linię grubą, a łaska prawa w lekko wygięty łuk, zakończony punktem. Podobnie pisane jest „m”. Na specjalną uwagę zasługują majuskuły. Majuskuła „F” /wiersz 3 od góry słowo „ErbFürstin”/ jest pisana w postaci wężyka, zdwojonego u góry i przekreślonego. Litera „E” pisana jest dwojako /wiersz 3 od góry słowo „ErbFürstin” i wiersz 4 od góry słowo „Ehesten”/. Inne majuskuły są pisane bez barokowych zawijasów.

Tablica IX

Wir Christina von Gottes// gnaden der Schweden, Gothen vnd
Wenden Er// wählte Königin vnd ErbFürstin, GroszFürstin zu
Finlanndt// Hertzogin zu Ehesten vnd Carellen, Frewlein vber
Ingermanlandt// Thuen hiemit khundt vnd zuwissen, dasz mit
dem Hochgebohr/ enen/// Fürsten vnserm freundlich vielgelieb
ten Herrn Vettern, Bundtsz=// Verwandten vnd Nachbahrn Herrn
Bogislav, Hertzogen zue// Stettin, Pommern, der Caszuben vnd
Wenden, Fürsten zu Rügen//, Erwählten Bischoff zu Cammin,
Graffen zu Gutzkow vnd Herrn// der Landte Lawenburg vnd Bü -
tow etc. sampt S/einer/ G/naden/ gehorsamen// Lanndtständen
etc. vnser vnd vnser Reichsz Rats vnd ordinarius// Legatus
dasselbsten, auch Lieber Getreuer, der Wohlgebohrne// Herr
Steno Bielke, Freyherr auff Krackerum, folgenden Vergleich
eingegangen, so von worten zu worten also lautet//..

Tablica X

1643 23 III. Pismo kancelarii koronnej. Król Władysław IV transsumuje i potwierdza porządek cechu kuśnierskiego w m. Nowe.

Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu. Depozyty cechowe kat. IV.

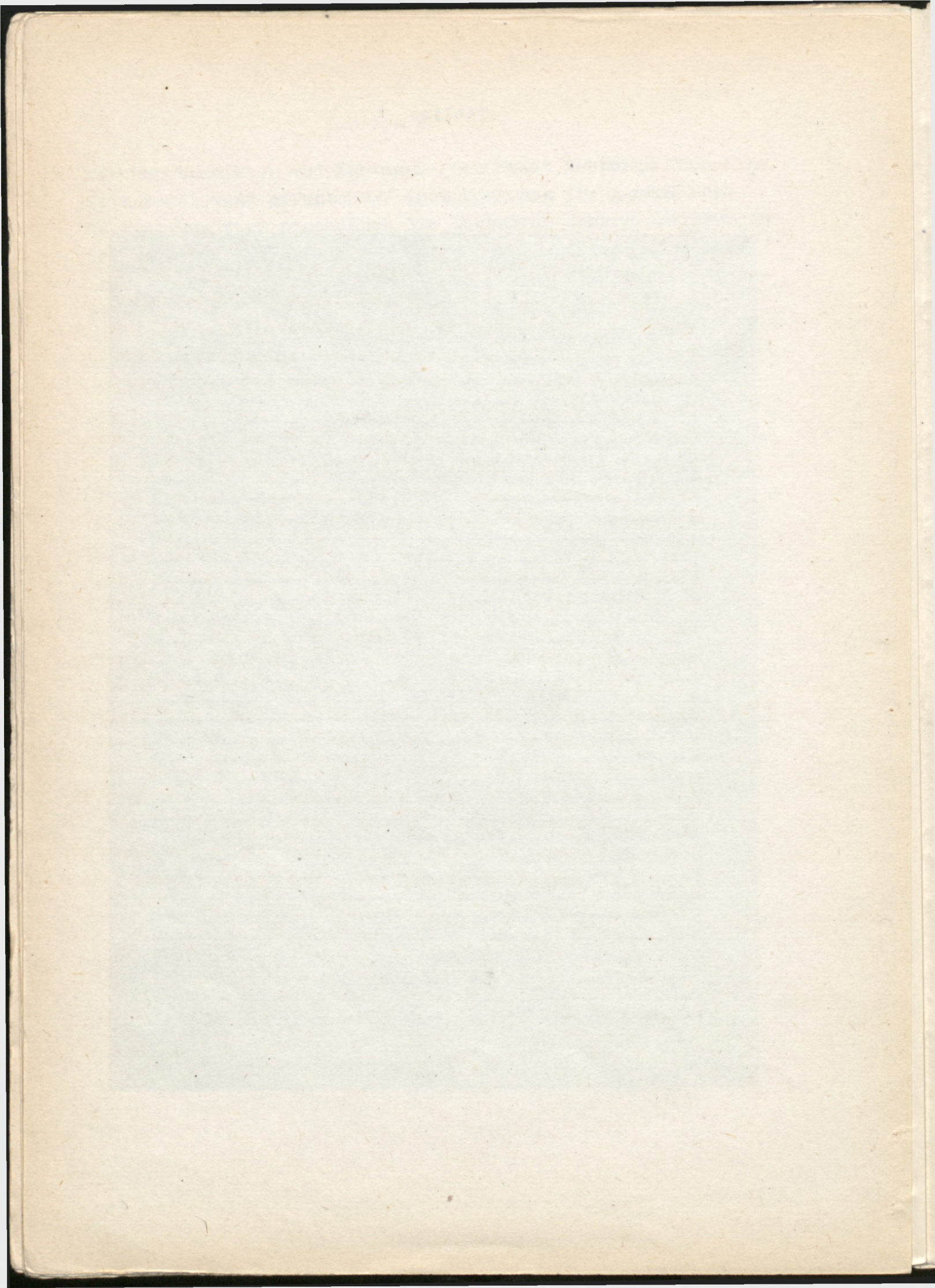
Dokument zawiera m.i. postanowienia utrudniające przyjmowanie do cechu, a to przez ustalenie kosztownych sztuk mistrzowskich, wysokich wymagań co do uczyty, obowiązku zakupu zbroi w magistracie, zakazu wykonywania zawodu zanim dwóch mistrzów cechu nie uzyska dla nowego mistrza prawa miejskiego.

W dokumencie, spisany w kancelarii koronnej występuje pismo łacińskie i neogotyckie, pisane niewątpliwie przez tego samego pisarza. Wiersz I jest pisany antykwą, dwa kursywą włoską, dalsze pismem kancelaryjnym włoskim tzw. „cancellaresca”, które Jagodyński nazywa pismem „kancelaryjskiem” /Jagodyński S.S., Kalligraphia albo Cancellaria... Kraków 1695, Estreicher Bibliografia t. XVIII s.383/. Cechą charakterystyczną tego pisma są zgrubienia lasek u góry, tak iż przybierają one kształt maczug. Od w. 9 zaczyna się tekst niemiecki pisany pismem neogotyckim. Intytulacja pisana jest pismem kancelaryjnym, później kształtną minuskułą kancelarii koronnej. Litera „e” pisana jest jak nierozdwojone „r” lewa laseczka podwinęta jest w postaci łuku ku górze /wiersz 1 od góry słowo „hiemitt”/. Litera „a” nie jest rozdwojona, podobnie „g”, litera „h” ma łaskę załamana i podobna jest do postaci łacińskiej.

Tablica X

Wir Burgermeister vnd Rahtmanne der Stadt Newburgk Thun hie-
mitt kündigt vnnnd offenbahr// dasz vor vnsz in gewöhnlicher
Rahtsvorsamlunge erschienen die Ehrbahren unsere Mittburger,
der ganzen Zech// vnnndt Handwerks der Kürschner, mitt sich
bringende eine schriftliche Ordnung vnnndt Willkührlich gese-
tze//...

Document zwierz m. i. postawienia urzadzajacych przy-
mowanie do cechu, a to przez ustalenie kosztownych warunkow
mistrzowskich, wysokich wymagan do cechy, obowiazku
zakupu zbroi w magistracie, zakazu wykonywania zawodu
zanim dwuch mistrzow cechu nie wyzyska dla nowego mia-
steczka.
W dokumencie, spisany w kancelarii koronnej wystepuje
pismo facticke i neogotyckie, pisane niemieckim przez
tego samego pisarza. Wiersz I jest pisany antykwem, dwa
krucywe wioska, dalze pismem kancelaryjnym wioskim tzw.
„cancellaresca”, ktore zajadycki nazwa pismem „kance-
laryjkiem” (zajadycki S. S., Kalligraphie albo Cancellaria...
Krakow 1692, Barthelemy Bibliographe t. XVIII
s. 383). Cech charakterystyczny tego pisma sa zgrabienia
lasek u gory, tak je przydiera ja one kateji maczug. Od
w. 9 zaczyna sie tekst niemiecki pisany pismem neogoty-
ckim. Intytwlaja pisma jest pismem kancelaryjnym, pod-
niej katejnym minuskum kancelarii koronnej. Litera „e”
pisma jest jak nierozwrojone „r” iwa laseczka podwajna
ta jest w postaci luku ku gorze (wiersz I od gory slowo
„hemitte” \. litera „a” nie jest rozwrojona, podobnie „g”.
litera „h” ma lasek zalaman i podobna jest do postaci
factickej.

Tablica XI

Połowa XVII w. Zbiór modlitw w języku czeskim z połowy XVII w. zapewne husycki /Braci Czeskich/.

Książnica Miejska w Toruniu rękopis nr 307/207.

Rękopis ten ofiarowany został do biblioteki przez proboszcza ze wsi Białuty pow. Działdowo podczas pierwszej wojny światowej. Rękopis został znaleziony w tej wsi w r. 1914 po krótkim pobycie oddziału kozackiego. Zapewne został wyciągnięty z jakiejś biblioteki. Pochodzenie jego jest pozatem nieznanne.

Charakter pisma omówiony został wyżej, w części pierwszej na s. 50-51. Znaki diakrytyczne występują w w. 8 od góry w słowie „očist” nad literami „c” i „t”, w w. 9 nad słowem „ditě” nad literą „e”, w wierszu 8 od góry nad literą „r” w słowie „přibytkem”, nad literą „s” w słowie „wsěho” w wierszu 4 od góry. Długie „s” stojące na dolnej linii wewnętrznej występuje w w. 10 od góry w słowie „se”. Znak diakrytyczny przed literą „t” występuje w wierszu 10 od góry w słowie „ymenowat”. Litera „e” ma postać dwóch laseczek, jak „n”. Znak diakrytyczny nad okrągłym „s” w postaci dwóch kropek występuje w wierszu 12 od góry w słowie „Gežíš”, znak nad literą „l” w tym samym wierszu w słowie „umřel”. Pozorna ligatura znaku diakrytycznego nad literą „e” z poprzednią literą „t” występuje w w. 10 od góry w słowie „ditě”, jest to zapewne pomyłka pisarza. Nad literą „u” pisarz umieszcza zawijas w postaci otwartego łuku. Pismo ma wyraźnie kursywne cechy, ręka jest wyrobiona.

Tablica XI

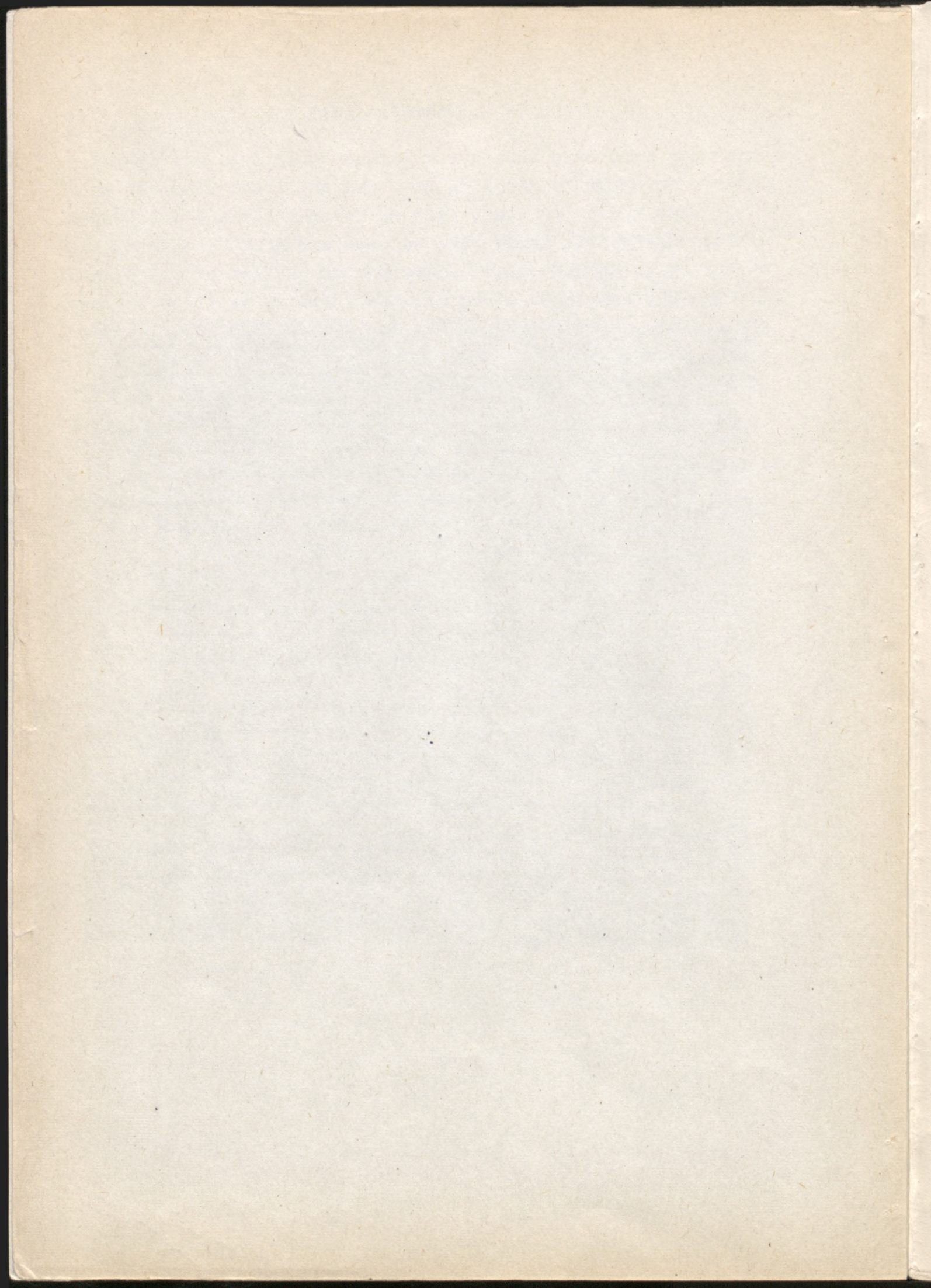
Poňawadz ale to dítě z rozumem yestě neni obdaržene poňawats//
 tebe odpowedz dawati ne muže, wy přítomni swědkowe na místě//
 tcho dítětia slibiti mate, že chce wyznawat wiru w Boha Ot -
 ce y Syna// y Ducha Swateho, že chce wěrně zachowawati příka -
 zani Boži, ze wše//ho hrichů se che /sic/ warowati. Na takowe
 wyznani uděli se mu křest swa//ty podle ustanowěnia Spasytele
 našeho. Ty ale mily dobrotliwy Bože// sesliž ducha sweho swate
 ho na to dítě, milóšt twa yest onemu potřebna// očist' srdce
 aby mohlo byti přibytkem toho ducha: přigymi laskawě// dítě
 toto do cyrkwe Syna tweho mileho. Amen.//

Te dítě se ma ymenowat'? Odpow.N.//

N. přymay znak kříža na twarži y na prsiach na znak že//Spa -
 sytel naš Gežiš Krystus y pro tebe na kříži umřel'.

N. wěřiš w Boha Otce, všemohaucyho Stwořitele neba y zěmi ?

Odpow. wěřim...

Tablica XII

XVII wiek. Artykuły prawa chełmińskiego.

Archiwum miasta Torunia. Woj. Archiwum Państwowe w Byd -
goszczy, Oddział w Toruniu, sygn. VIII, 21 kat. II

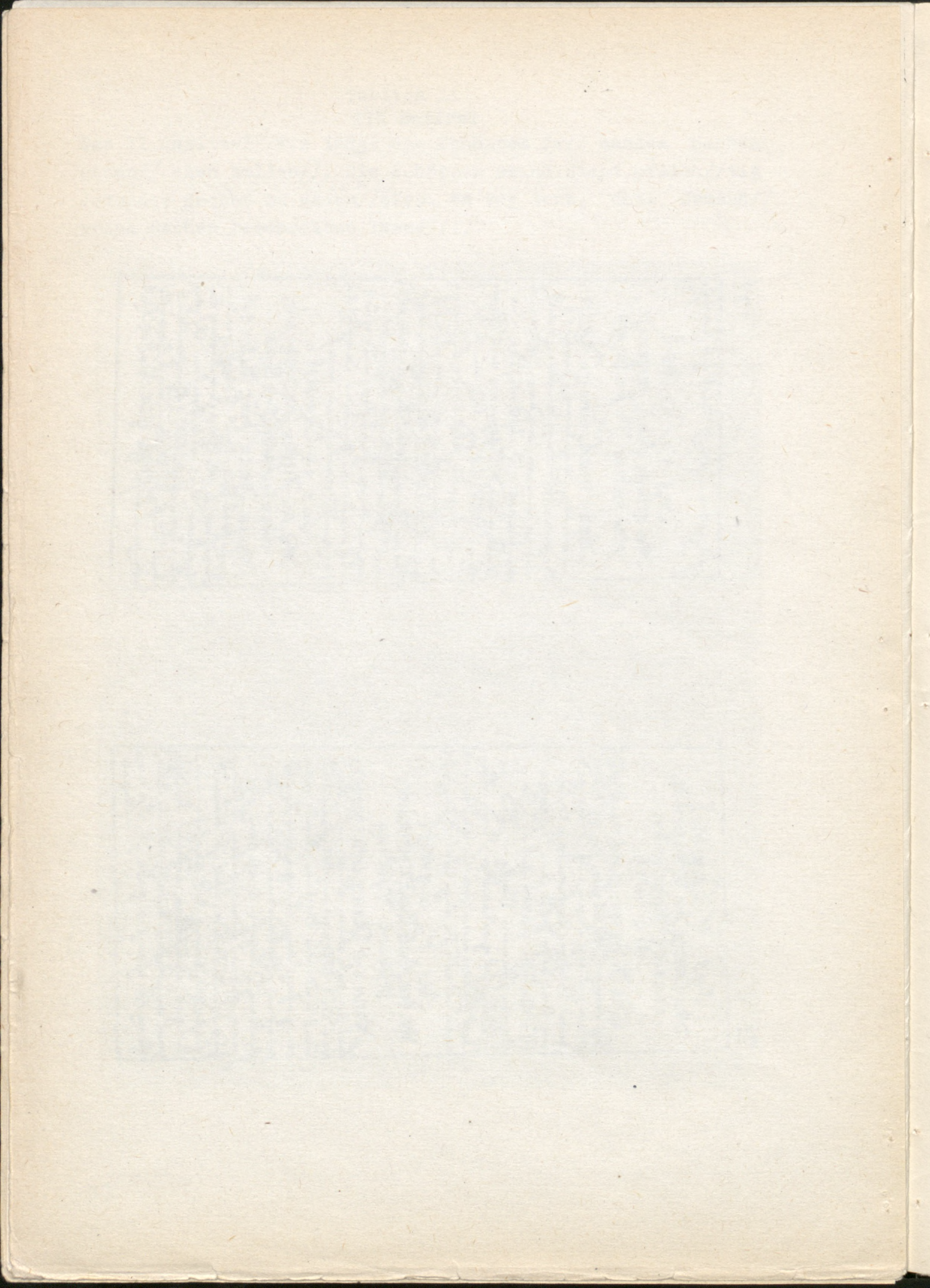
Termin „prawo chełmińskie” oznacza albo dokument, nadany przez Zakon mieszkańców miast Chełmna i Torunia w r. 1233, albo prawo magdeburskie sądowe, zmodyfikowane przez przepisy wymienionego dokumentu a później przez judykaturę stosowaną w Prusach Królewskich. W ten sposób powstała korektura pruska, przyjęta przez szlachtę w końcu XVI w. i odmienna od niej korektura miejska. Innej wersji używano w Księstwie Pruskim. Mamy tu do czynienia z toruńskim rękopisem, przechowywanym w archiwum miasta. W rękopisie tu omawianym występuje w nagłówkach pismo kancelaryjne, w którym stosowano „e” łacińskie. Łaski są łamane, na uwagę zasługują litery: „p”, pisane jak „x” z caudą /wiersz 1 od góry słowo „Capittel”/ oraz podwójne „t”, w którym druga łaska jest odwrócona / w tymże słowie/. Litera „k” pisana jest jak rozdwojone „r” z lewą łaską podwyższoną i wygiętą w prawo w łuk. Pismo kursywne posiada łaski „s” długiego silnie pochyłone w prawo, co jest cechą barokowego złożenia ręki. Łaska „d” jest silnie pochylona w lewo. Inne łaski są albo pionowe, albo lekko pochylone w prawo. Litera „a” jest rozdwojona, widać też początkowe stadia rozdwojenia „g” /wiersz 5 od góry słowo „gedencken”/ Litera „e” pisana jest albo w postaci dwóch łaseczek równej długości, przyczem prawa jest nieco pochylona, albo łaszeczka prawa jest podniesiona i krótsza /wiersz 14 od góry słowo „begehret”. Okrągłe „s” ma łuk wygięty w prawo, potem w lewo /wiersz 7 od góry słowo „es”/.

Dukt pisma jest staranny i elegancki mimo, że pochylenie łasek w różnych kierunkach i łamanie łasek oraz trzonków wprowadza typowy dla baroku niepokój.

Tablica XII

Das 11 Capittel /Wie lange die Schöppen Je// mandes Sachen
geden// cken sollen//. Die Schöppen seind nicht pflich//tig
Jemandes Sachen zu geden//cken, es sey denn, dass Jemand//
seine Sachen beschreiben lasse//....

Termin „prawo chemiczne“ oznacza albo dokument, nadany
przez Zakon mieszkancow miast Gelnau i Tornau w r. 1233.
albo prawe magdeburskie sadowe, zmodyfikowane przez prze-
ply wymienionego dokumentu a podniej przez Jedykaturę
stoczoną w Prusach Królewskich. W ten sposob powstala
korektura praska, przyjęta przez sziachtę w roku XVI
w. i odmiana od niej korektura miejska. Innej wersji
używano w Księstwie Pruskim. Mamy tu do czynienia z to-
rniańskim rękopisem, przechowywanym w archiwum miasta.
W rękopisie tu omawianym występują w nagłówkach pismo
kancelaryjne, w którym stosowano „e“ isochronicznie. Jaski
as zamane, na waga napisanej litery: „p“, piana jak
„x“ z couda /wiersz 1 od gory slowo „Capittel“ /oraś pod-
wójne „t“, w którym drugie jaski jest odwrocone / w tym-
ze slowie / „k“ piana jest jak rozdwójne „r“ z
jedną jaską podwyższoną i wygiętą w prawo w lin.
Pismo kursywne posiada jaski „e“ dwiżnego atinie pochyl-
ne w prawo, co jest cechą barokowego skłonięcia ręk. Jan-
ka „d“ jest atinie pochylona w lewo. Inne jaski są al-
bo pionowe, albo lekko pochylone w prawo. Litera „a“
jest rozdwójna, widad też pozostawowe atadia rozdwójnia
„e“ /wiersz 5 od gory slowo „Gedencken“ / Litera „e“ pi-
sana jest albo w postaci dwóch jaszerek równiej dwiżo-
ci, przyczes praw jest nieco pochylona, albo jaszeczka
prawa jest podnieślona i krótsza /wiersz 14 od gory slo-
wo „bezehret“. Okrągłe „e“ na lin wygięty w prawo, potem
w lewo /wiersz 7 od gory slowo „sa“ /
Dukt piana jest staranny i elegancki mimo, że pochylenie
jaski w różnych kierunkach i zamianie jaski oraś traż-
ków wprowadza typowy dla baroku niepokój.

Tablica XIII

1655 Księga rachunkowa kupca Edwardsa.

Archiwum miasta Torunia. Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu, sygn. Z 26a karta 76.

Kupiec Edwards, Szkot za pochodzenia, pozostawił księgi handlowe, które opracował dr J. Wójtowicz w pracy „Toruńskie przedsiębiorstwo handlowe Samuela Edwardsa w XVII w.”, Roczniki Dz. Społ. i Gosp. t. XIV /1953/.

Z przytoczonej tu strony widać, że Edwards rozwijał swą działalność na terenach leżących na zapleczu wojsk, wojujących na wschodzie, handlował różnymi towarami, w. i. saletrą, ważną dla wojska. Występują tu furmani, przedsiębiorcy transportowi, z którymi zawierał umowy na dostawę towaru.

Pismo przytoczonej strony wykazuje trojaki typ: 1/ teksty obce, nie niemieckie, pisane alfabetem łacińskim, zdarzają się litery łacińskie wśród niemieckich, jak w wierszu 6 od góry w słowie „Company” litera „y” jest pisana na sposób łaciński, 2/ w nagłówku występuje alfabet gotyckiego pisma kancelaryjnego, 3/ reszta tekstu pisana jest czytelną kursywą.

Litera „g” nie jest jeszcze rozdwojona, litera „k” jest pisana w piśmie kancelaryjnym w sposób zawiły, jednym pociągnięciem pióra poczynając od góry: a więc pętla, potem łuk w lewo załamany na wysokości górnej linii wewnętrznej, pętla w dół i znów pętla w górę zakończona kreską łączącą w prawo /wiersz 2 od góry słowo „Unkosten”/. W kursywie jest one nieco uproszczone. Litera „n” w piśmie kancelaryjnym posiada między linią włoskowatą a drugą laską łuk wygięty w dół lub beleczkę /wiersz 1 i 2 od góry słowa „Lublin” i „Unkosten”/. Pisarz nie różni litery „u” i „v”. Majuskuła „G” zachowuje formy pochodne od majuskuły uncjalnej XV wieku. Tekst u dołu /wiersz 2 do 9 od dołu/ pisany jest tą samą ręką ale innym piórem, ostrzej zaciętym.

Tablica XIII

Laus Deo Anno 1655 adii In Lublin

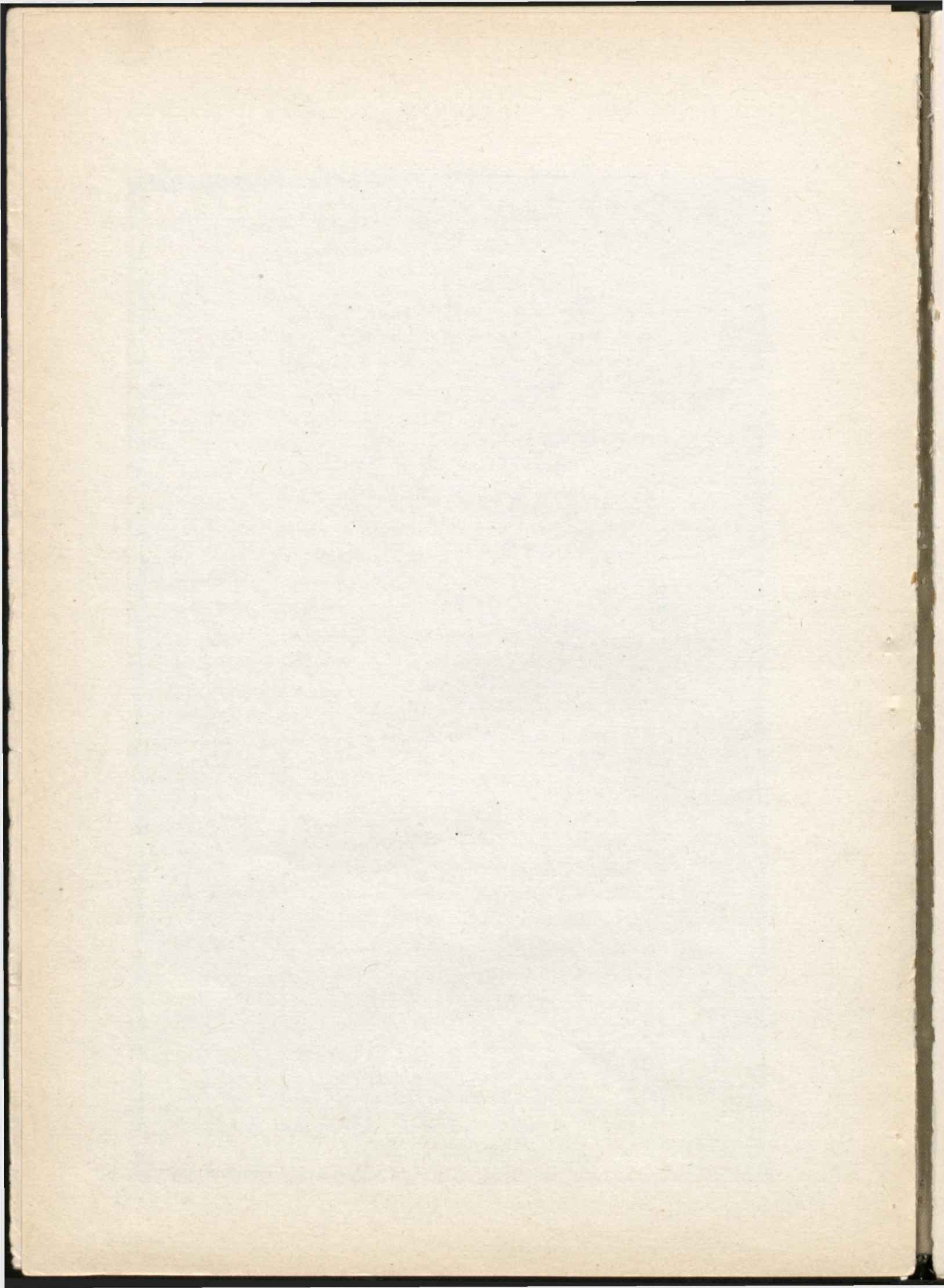
Frembde Handlung Vnkosten

Sollen

An dem 24 August In Nahmen Gottes nach Jaroszlaw geladen//
durch Fuhrman Nicolay Paniesky Vndt Com//
pany Von Rimanow, allerhandt Wahren 70 stü
/ck/ // haben auff die Fuhre gewogen C
115: Sollen// haben Von C a f 3: thut f
345 - Zahlete - ihnen alhie auff die Fu -
hre f ...245

<p>Das Jahr Anno 1655 ad in Cäblire Ehrenre Saverlöngs Verloster Keller</p>		76
18: Dils	<p>Im Hofman Botten uach Jarstlaw guldman dants Sufman Nialow Lexistky Puid low gang von Lincow, allasandt Hapman 70th Jabm auf die Sufm guldman & 115: Kollm Jabm von & 113: Puid 1345: - Jastm ifm alfo auf die Sufm - - - - -</p>	745
19: Dils	<p>Nach Jabm Hofman Botten uach Jarstlaw guldman, dants Sufman Ploffe Grochna von Lincow, ab Puid allerjandt H. Jm Jabm auf die Sufm guldman & 47: soll Jabm von & 109: Puid gang Suflof Puid Jastm ifm alfo auf die Sufm - - - - -</p>	100
	<p>Im Hofm Lincowen Verloster auf 2 maff Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	24
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	10
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	10
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	10
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	22
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	1
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	27
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	16
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	1
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	26
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	8
15: Dils	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	14
16: Dils	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	65
19: Dils	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	20
	<p>Im Hofm Lincowen Puid Hrapni & Hrapni Jastm von dem Hofman Lincow Puid Hrapni Jastm von Balow Puid Lincow Puid Sufm von Lincow Puid - - - - -</p>	515

(100) goldmann

Tablica XIV

1681/2 Księga wpisu uczniów i czeladników cechu łaźiebników, balwierzy i chirurgów w Toruniu.

Archiwum miasta Torunia. Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu sygn. I, 13.

Księga ta w postaci wąskiej „dutki” zawiera na przytoczonej stronie dwa wpisy: pierwszy z nich dotyczy kary wymierzonej Jürgen Heszbergowi z Kopenhagi za to, że spóźnił się ze zgłoszeniem do cechu: kara ta miała na celu odstraszenie czeladników od uprawiania rzemiosła na własną rękę jako partaczy. Wpis drugi przynosi wiadomość o wykonaniu przez wymienionego sztuki mistrzowskiej i zapłaceniu kary w ratach. Kara ta była formalnie wymierzana za wadliwe wykonanie sztuki mistrzowskiej, w rzeczywistości zaś stanowiła opłatę, i to wcale nieraz wysoką za dopuszczenie do cechu, który w ten sposób ograniczał liczbę samodzielnych rzemieślników.

Dukt pisma jest niespokojny, łaski pochylone są w różne strony, aczkolwiek nachylenie nie jest przesadnie wielkie. Tak np. wiersz 8 od góry w słowie „nach” litera „h” ma łaskę pisaną pionowo, w słowie „laszigkeit” łaski są pochylone w prawo. Cechą charakterystyczną są grube, silnie zarysowane zawijasy, spadające w dół /wiersze od góry 1, 12, 14 etc./. Ostatnie 4 wiersze u dołu zapisane w r. 1682 pisane są tą samą ręką, ale piórem cieniiej zaciętym. Ręka nie jest wprawna, pismo nie jest staranne.

Na uwagę zasługuje, że litera „g” nie jest rozdwojona, litera „e” jest pisana dwojako: 1/ jak nierozdwojone „r” /wiersz 15 od góry słowa „werck erschienen” /w którym druga łaska, wygięta w postaci łuku, sięga ponad pięć szą, 2/ w postaci podobnej, w której jednak druga łaska leży poziomo w postaci beleczki w prawo. Litera „k” pisana jest w dwojakiej postaci: 1/ to łaska podniesiona nad wewnętrzne linie wygięta łukiem w prawo, przy której stoi osobno napisana część prawa litery wygięta w lewo i zakończona hakiem w prawo /wiersz 11 od góry słowo „we-rck”/, 2/ w postaci podobnej, ale część prawa litery wygina się dużym łukiem w prawo, potem w lewo /wiersz 4, 16 od góry słowo „werck”/. Litera „p” pisana jest jak „v” z wygiętą w łuk łaską dolną /wiersz 2 od góry słowo „Kopenhagen”/.

Tablica XIV

A/nn/o 1681 d/en/ 1 Juli

Jurgen Heszberg ausz Kopen//Hagen bürtig, is
vor dem Ehr//borem wercke erschinen vnd hat//
Sich angesaget Laut vnser// gewonheit....

1681 d. 1 July

Johann Jostelberg an
 Johann Gindler in der
 Stadt
 Ein angelegentliches
 Gesuch
 nach
 Verfallung ist straflos
 worden
 10 fl. ist
 10 fl.

1682 d. 5 August

Johann Jostelberg an
 Johann Gindler in der
 Stadt
 Ein angelegentliches
 Gesuch
 nach
 Verfallung ist straflos
 worden
 10 fl. ist
 10 fl.

Tablica XV

1701. Manifest Karola XII, króla szwedzkiego do Rzeczypospolitej Polskiej w chwili wkroczenia na jej ziemię. Król podkreśla, że nie wojuje z Rzeczypospolitą, ale tylko z królem Augustem II i obiecuje protekcję swą tym, którzy nie będą popierać Augusta.

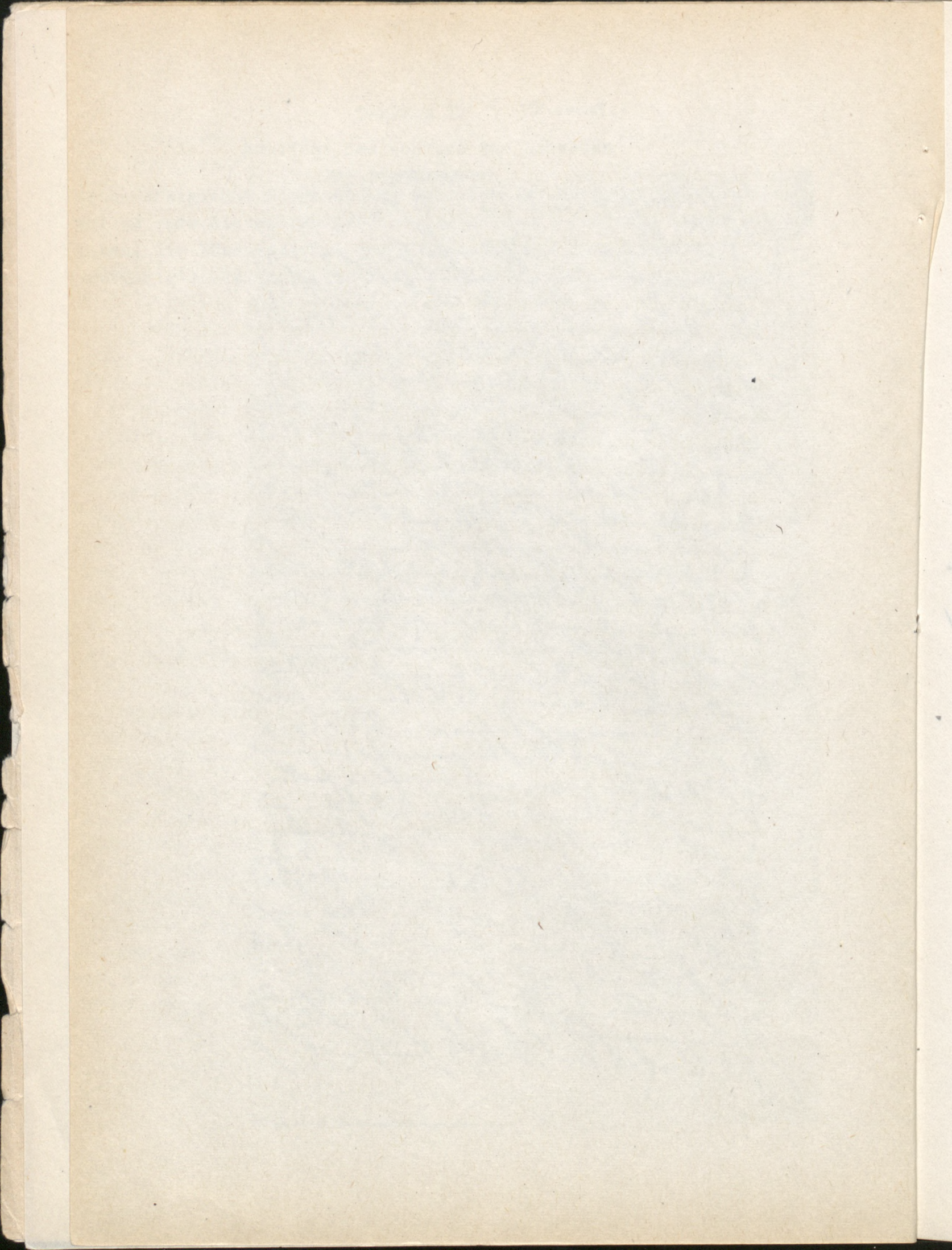
Odpis współczesny w Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu sygn. VI, 23. Tekst pisany jest niespokojnym duktem drugiej połowy XVII wieku, w którym laski poszczególnych liter rozchylają się w różnych kierunkach. Jedne, jak przy długim „s”, przy „f”, „h”, „g” mają pochYLENIE w prawo ok. 45°, inne mają pochYLENIE nie przekraczające 15-20° /długie „s”, „h”/, wreszcie majuskuły „S” i „P” są pisane pionowo, a laska „d” pochylona jest w lewo, podobnie laska „s” długiego w ligaturze „sz” /wiersz 3 od góry słowo „dasz”/. Nie tylko jednak pochYLENIE bywa różne w tej samej literze, ale nawet bywają dwa różne typy literstosowane obok siebie dlatego samego dźwięku, jak np. „h” długie w postaci laski /wiersz 1 od góry słowo „Schweden”/ i „h” z laską w środku załamana /wiersz 4 od góry słowo „durchlauchtigsten”/. Tak samo litera „e” jest raz pisana jak nierozdwojone „r” /wiersz 1 od góry słowo „des”/ albo w postaci trzonka z beleczką w prawo /wiersz 4 od góry słowa „die Bündnisse”/. Trzonek „a” nie jest rozdwojony, podobnie laska „g”. Litera „z” pisana jest nad liniami wewnętrznymi. Ligatura „ff” /wiersz 6 od góry słowo „auffrichtige”/ i „fft” /wiersz 6 od góry słowo „Freundschaft”/ pisane są jednym pociągnięciem pióra i przekreślone osobną kreską. Litera „k” pisana jest od górnej pętli poczynając /wiersz 16 od góry słowo „kunst”/. Litera „s” długie stoi nad dolną linią wewnętrzną /wiersz 4 od góry słowo „fürsattz”/ albo co jest częstsze, występuje w postaci laski pochylonej o 45-50° z hakiem u góry w prawo. Ligatura „sch” posiada literę „c” wtopioną w kreskę łączącą litery skrajne. Majuskuła „K” pisana jest zamasyście /wiersz 1 od góry słowo „Königes”/.

Tablica XV

Manifest des Königes von Schweden

Seine Königliche Mayestät von Schweden hat hiedurch bezeugen//
wollen dasz dieselbige den beständigen undt festen// Fürsattz
haben, die Bündnisse mit der Durchlauchtig//sten Republicque
unbrüchig zu halten!...

Tekt pisaný jest niespokojnym duktem drugiej polowy
wum Państwowe w Rydgoszozy, Oddział w Toraniu sygn.VI.23
XVII wieku, w którym jaski poszczególne liter rozpoz-
lają się w różnych kierunkach. Jedne, jak przy drugim
„a”, przy „f”, „h”, „g” mają pochYLENIE w prawo ok. 45°
inne mają pochYLENIE nie przekraczające 15-20° \dla
„a”, „h”, „f”, „g”, wreszcie majątki „s” i „p” są pisane piono
wo, a jaska „d” pochyloną jest w lewo, podobnie jaska
„sz” \dla liter „sz” w literze „sz” \wiersz 3 od góry
„sz”. Nie tylko jednak pochYLENIE bywa różne w tej
samej literze, ale nawet bywają dwa różne typy literato-
rowane opak alfabety dlatego samego dźwięku, jak np. „h”
długie w postaci jaski \wiersz 1 od góry słowo „Schwe-
den” \ i „h” z jaską w skrobku zaimana \wiersz 4 od góry
słowo „durchlauchtig”. Tak samo litera „e” jest raz
pisana jak nierozwójne „r” \wiersz 1 od góry słowo
„bes” \ albo w postaci trzonka z belką w prawo \wiersz
4 od góry słowo „die Bündnisse”. Trzonek „a” nie jest
rozwójny, podobnie jaska „e”. Litera „a” pisana jest
nad liniami wewnętrznymi. Litera „f” \wiersz 6 od gó-
ry słowo „aufrehtig” \ i „ff” \wiersz 6 od góry sło-
wo „Freundschaft” \ pisane są jednym postępnym pód-
rz i przekreślonie osobne kreaski. Litera „k” pisana jest
od górnj pólj pochyłając \wiersz 16 od góry słowo
„kunar”. Litera „s” \dla liter „s” \dla liter „s” \dla liter „s”
nprzez \wiersz 4 od góry słowo „krasitz” \ albo co jest
czepstaje, występuje w postaci jaski pochylonj o 45-50°
z hakiem u góry w prawo. Litera „sch” posiada literę
„o” wtopioną w kreaskę fazosaj litery skrajnej.
Majątki „k” pisana jest zamazując \wiersz 1 od góry
słowo „König” \.

Tablica XVI

1740 4 I. Pismo kancelarii królewieckiej. Protokół posiedzenia regencji królewieckiej.

Woj. Archiwum Państwowe w Olsztynie. Varia niesygn. rękopis Protocollum Regiminis in Geistlichen und anderen Sachen de anno 1740.

Regencja królewiecka składała się z czterech członków, których nazwiska lub urzędy są podane na marginesie. Nie udało się przy istniejącym stanie badań rozwiązać nasuwających się wątpliwości. Dukt jest bardziej pionowy i zwarty od duktu toruńskiego z końca XVIII w. /tablice XX i XXI/ oraz od duktu który propaguje na Śląsku Ulrici A.G., Vorschriften zum Schönschreiben für die Schulen in Schlesien, Głogów 1772. Ulrici poleca opierać rękę na czwartym i piątym palcu i używać do fraktury podwójnych piór /s. II-V/, jak to czynił w początku tego stulecia C u r a s /część I tablica XI/.

Pismo kursywne jest dość staranne. Litera „e” pisana jest już jako dwie laseczki, „a” nie jest rozdwojone, litera „g” pisana jest jak oczko ze zdwojoną łaską /wiersz 1 od góry słowo „Regiminis”/, okrągłe „s” na końcu słowa ma łaskę załamana w prawo i wygiętą w łuk ku górze. Majuskuła „K” przypomina literę „L” /wiersz 12 od góry słowo „Kirche”/ majuskuła „R” pisana jest dwojako, jak łacińskie „R” w słowach łacińskich /wiersz 1 od góry słowo „Regiminis”/ oraz jak podwyższone „r” minuskulne /wiersz 5 od góry słowo „Rittmeister”/.

Tablica XVI

<u>Praesentibus</u>	<u>Prot/ocollum/Regiminis vom 4 Januar/</u>
Herrn Felde-Marchallen	1740
Herrn von Ilkamp/?/	
Herrn Laichleen/?/	1. Auf das Rescript des von Negelein/?///
Herrn von Kunheim	soll an die Cammer wegen//des Remini-
Excellentien	scere/ ^x / gehalts geschrieben werden//
ad pr....en des Herrn	
Laichleen	
Excellent mit Adv.Fisci	2. B.R./egminis/ wegen des Rittmeister//
sprechen	Lauen Privilegi//
	3. Dem Falken werden zwar//die 9 Reichs-
	thaler Strafe wegen des//so langsam
	eingspilten Sumpte//die Erbauung der
	neuen Röm/isch/ // Catholischen Kirche
	betreffend, //erlassen, doch soll ihm
	seine// nachlässigkeit nachdrucklich
	wer-// weisen werden.
	4. an Jark dasz er die diet/?/ // des Adv.
	Fisci in armarum // Collegio und bey
	der Stipendien// Commission entnehm/en/
	soll wenn// jener anderweilig occupie-
	ret ist//
	5. Dem Reiner wird die exception// ert-
	heilet die Carpin Matrimonialiter/?/
	inter annum// zu heyrahten//
x/ Reminiscere = druga niedziela wielkiego postu.	

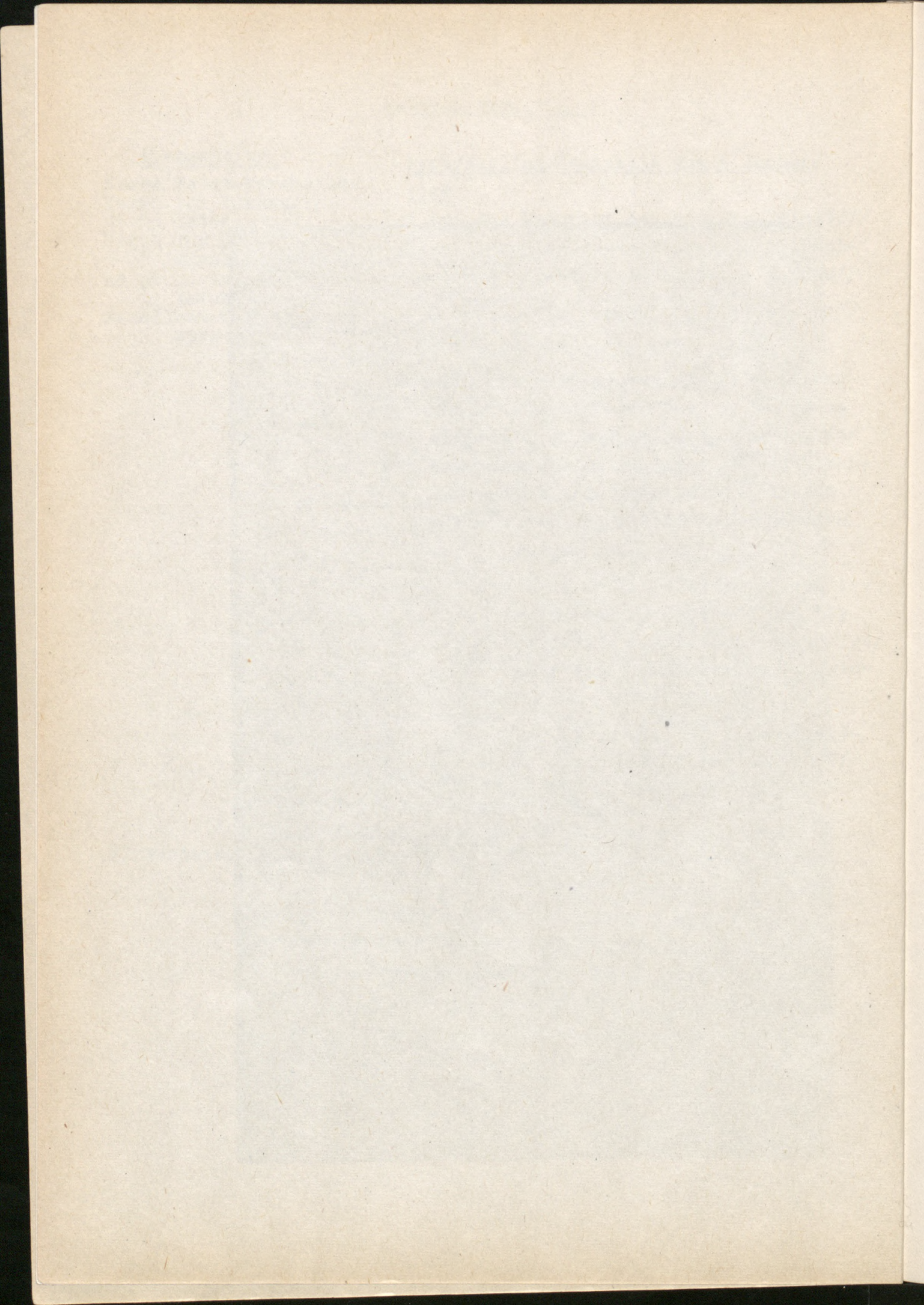
Profecia

Dem Feld Marschall
 Dem von Seltzer
 Dem Landes
 Dem von Kärnten
 Excellenz.

Durchlaucht der Fürst
 Excellenz mit Ad: F. J. J. J.

Prot. Regium vom 4. Aug. 1740

1. Auf das Recht das von Reglein
 falls die Säulen ungen
 das ^{Leinwand} gefaltt geschnitten werden
2. B. J. ungen das Fittung
 Laute Privilegien
3. Dem Felder manden genau
 die s. Ad: Kraft ungen das
 Salz, sein eingepflichtet
 die Abrechnung der neuen
 Abrechnung, Abrechnung,
 nachher, das soll ihm sein
 nachher, nachher, nachher
 nachher manden.
4. am 10. Sept. an die dies
 der Ad: F. J. in Anwesen-
 Collegio mit dem dem
 Landes, als, wenn
 jener ungen occupat.
5. Dem Reichs rind die
 nachher, die Carpi into
 nachher zu jenen.

Tablica XVII

1754. Pismo saskie. Regulamin zaopatrzenia pułków kawalerii saskiej. Odpis.

Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu, sygn.kat.II, XIV, 64.

Regulamin przewiduje odmienne normy dla wojsk stojących w Saksonii i w Polsce. Na uwagę zasługuje pismo wykazujące cechy szkoły saskiej. Istnieją saskie podręczniki pisma z XVIII w., które wykazują te same rysy charakterystyczne co badane tu pismo: S t a e p s J.Fr. d.Jün gere, Vollkommene Muster zum Schoenschreiben Lipsk 1751 oraz szczególnie V i c u m J.Fr. Der treue Schreibmeister Drezdno /1758/. Ten ostatni poleca pisać „s” długie z przystawką, takie, jakie występuje w omawianym tekście. Ten sam typ liter i dukstu, choć nieco mniej starannego występuje w aktach miasta Zgorzelca /Woj. Archiwum Państwowe we Wrocławiu nr 3015/. W drugiej połowie XVIII w. kształt liter zmienia się, ale dukt nadal pozostaje jasny i czytelny. Klasycyzująca skłonność duktu saskiego nie wpływa na kształt liter. Litera „a” jest rozdwojona, tak samo „g”. Litera „e” ma prawą laseczkę krótszą, przechyloną w prawo, tak iż litera przypomina nierozdwojone „r”. Litera „s” długie została już omówiona. /por.wiersz 1 od góry słowo „selbst”/. Litera „f” pisana jest jak laska długiego „s”, a więc w dół, później w górę i znów w dół, by załamawszy się w lewo rozwinąć się w łuk /wiersz 2 od góry słowo „auf”/. W piśmie kancelaryjnym w zdwojonym „ff” druga laska załamuje się w lewo i krzyżuje z pierwszą /wiersz 7 od góry słowo „Anschaffung”/. Majuskulne „G” ma łuk splątany w pętlę w prawo /wiersz 13 od góry słowo „Geschieren”/. Obok tego typu występuje typ bez pętli /wiersz 10 od góry słowo „Geschiere”/.

Tablica XVII

welche sie ohne Abzug erhalten, selbst zu unterhalten werbun//
den, und dazu anzuhalten sind. Jedoch wird auf dem Wagen//
meister, wenn derselbe bey erfolgreicher Mobilmachung ange//
worben wird, das Bedürfnisz zur ersten Leibesmundierung be//
sondern gereicht. Desgleichen laszen Königliche Majestät:

W Saksont i w Polsee. Na uwagę zasługuję piąmo wykazu-
jące cechy szkoly saskiej. Istnieją saskie podrozdziały
piąmo z XVII w., które wykazują te same ryty charakte-
rystyczne co badane tu piąmo: S t a e p a. J. Fr. d. J. Fr.
Gene. Volkommene Muster zum Schensschreiben J. Fr. d. J. Fr.
Orsz. szeregów J. Fr. d. J. Fr. Der trewe Schreibe-
meister Dresden 1758. Ten ostatni poleca piąmo „a”
dziękuję z przystawką, takie, jakie występują w omawianym
tekście. Ten sam typ liter i daktylu, choć nieco mniej
starannego występuje w aktach miasta Górzelska (Woj. Ar-
chiw. Państwowe we Wrocławiu nr 3015). W drugiej poł-
owie XVIII w. kształt liter zmieniła się, ale daktyl nadal
pozostaje ten sam i czytelny. Książki z tego czasu od-
znaczają nie wpływ na kształt liter. Litera „a” jest
podobna, tak samo „g”. Litera „e” ma prawą łaszkę
krótszą, przechyloną w prawo, tak iż litera przypomina
niepodobną „r”. Litera „e” dzięki kształtowi „a”
wzrostła. W literze 1 od góry słowo „selbst”. Litera „f”
piąmo jest jak łaska dziętego „e”, a wiec w dół, pół-
niej w górę i znów w dół, by zamknąć się w lewo roz-
winięciem się w łuk w literze 2 od góry słowo „ant”. W pią-
mie kancelaryjnym w zdwojonym „ff” druga łaska zamknęta
się w lewo i krzyżuje z pierwszą w literze 7 od góry sł-
wo „Anschaffung”. Majątkowe „G” ma łuk spłaszczony w pr-
tę w prawo w literze 13 od góry słowo „Geschieren”
Opok tego typu występuje typ bez pętli w literze 10 od g-
ry słowo „Geschiere”.

welche für eben ditzig gehalten, sollen zu imberzielten werden,
 die und ditzig anzuhalten sind. Indes wird mit den Wagen,
 wozu, wenn dergleichen sey unzulänglich, Mobilien ditzig ange,
 werden und der Bedienung zu neuen Einberühmung an
 anders geordnet. Dergleichen laßen König: Majest.

N. II.

c.) Anlehnung eines Intermediärs
 des Proviant, Fuhrwesens

Zu Anschaffung der Proviant, Fuhrwesen, vorerst zu geordneten
 Fuhrwesen und dessen Anspannung zuwendend Jahr, als:

140. flth. zu 2. Pferde, 100. flth. —

40. — zu 2. Wagen mit allem Zubehör,

20. — zu 2. Geschirren

ut supra.

bonificiren, und zu dessen Unterhaltung

a.) im Land die ditzig jährlich vorzubehalten 10. flth. — nach
 Ansehen sein,

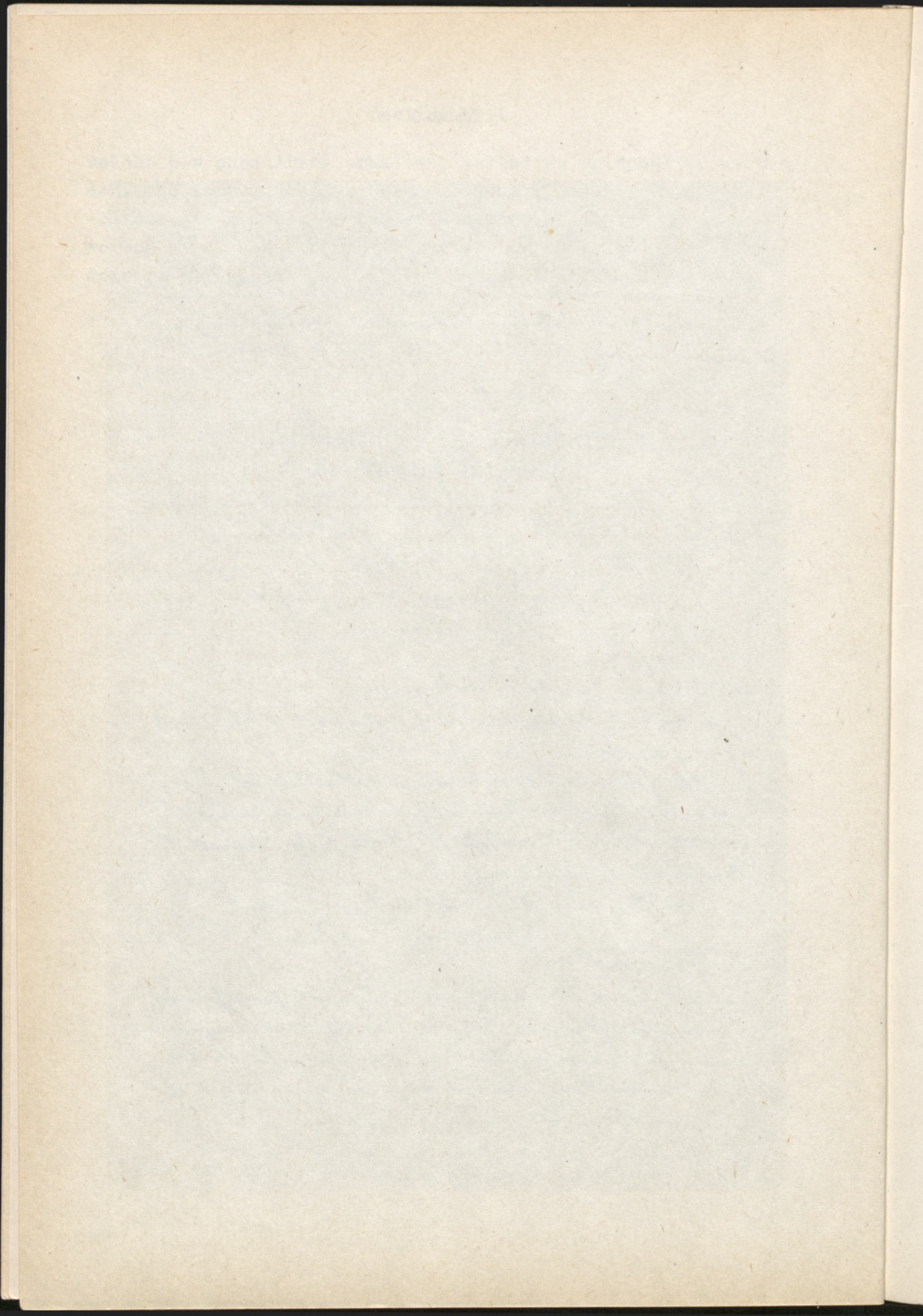
b.) im Felde aber, und wenn sie in festen Stande Regi.
 und mit gespannten Proviantfuhrwesen zum Bedarf der
 Fourage-Transporte vorzufahren ist, 8. flth. 8. gr. — monatlich,
 oder 100. flth. — jährlich, als:

30. flth. — auf Wagen und Geschirren, und

70. — — Remonte auf 2. Pferde.

ut supra.

von dem Monat da wir Klaffen ditzig mit ihnen Quarta,
 von an und wählender Compagnie bonificiren; hingegen,
 wenn sie zu ditzig, daß die Regimenter nach vorfolgender An,
 spannung der Proviantfuhrwesen, nach ditzig Zeit lang in ih.
 von Quarta. Dese ditzig von Zeit ditzig erhalten.

Tablica XVIII

W.XVIII. Pismo polskie pod wpływem alfabetu neogotyckiego na Śląsku.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, rękopis I Q 139, pochodzący z klasztoru w Trzebnicy, k. 222

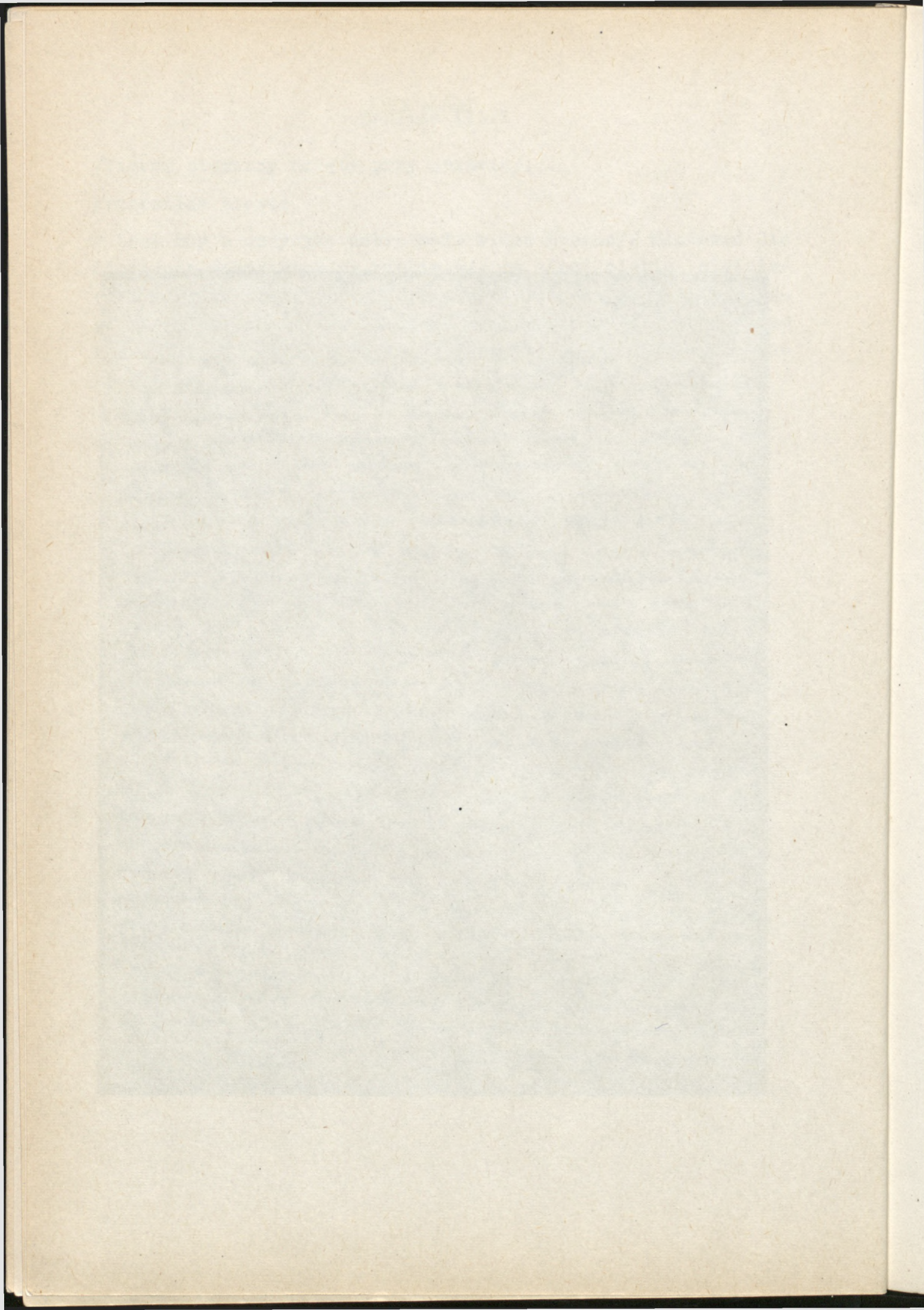
Klasztor w Trzebnicy uległ w ciągu w.XVIII stopniowej germanizacji. W przytoczonym przykładzie występuje ręką, piszącą duktem niewprawnym, każda litera stawiana jest osobno, co nadaje pismu charakter archaiczny, jakby XVI wieczny. Litera „e” pisana jest w postaci krzyżyka, „ę” - krzyżyka z caudą. Taka postać może być wytłumaczona tylko przez niewprawne naśladowanie neogotyckiego „e”, które przybierało w kursywie postać podobną. Widocznie mamy do czynienia z zakonnicą, która była samoukiem i najpierw uczyła się pisać po niemiecku, potem już samodzielnie po polsku. Neogotycki charakter mają litery „c”, pisane w formie trzonka z nóżką w prawo i „r” rozdwojone. Nie ulegają rozdwojeniu „a” i „g”. Wszędzie pisane jest długie „s”, „sz” występuje w postaci polskiej ligatury /wiersz 16 od góry/ słowo „nayroskoszniesz”/ litera „z” pisana jest z wydłużoną łaską w dół. Wszystko to nadaje pismu charakter podobny do neogotyckiego. Jest to jednak wypadek zgoła wyjątkowy, występujący na terenach objętych germanizacją.

Tablica XVIII

/Wiersz pierwszy ucięty przy oprawie/...

grzesznica proszę

O boze moy a wszystko dobro moie widze pragne// mielować Cie
mielnością wszystkich na niebie y// na ziemi ciebie mieluią-
cych y na to ofiaruya same// te mielosc y którą siebie same-
go mielujesz znam// ze ia liche stworzenie ciebie boga nies-
konczo// nego niemoge według godności twoiey mielo//wac dla
tego pokornie upadszy przed maie//statem...

Tablica XIX

1787 r. Pismo austriackie. Opis wsi Piaski.

Archiwum miasta Krakowa, Akta Urzędu Cyrkularnego w Bochni. UCBo 11 s.8

Akta te zawierają opis wsi Piaski. Dukt pisma austriackiego analizować można we współczesnych podręcznikach, których sporo ukazywało się w Wiedniu: stary podręcznik R e i c h Andreas, Lateinische und Teutsche Versal - Alphabet der Jugend zu Lieb und Allen Liebhabern der Feder zue Ehre verfertigt, Viennae 1642 ma znaczenie dla połowy XVII w., gdyż Reich był urzędnikiem tajnej kancelarii cesarskiej. Dla XVIII w. ma znaczenie R i e d J o s e f, Entwurf einiger Schriftregeln, Wien 1789, u którego występuje litera „s” długie z przystawką załamana, jak w piśmie saskim. H e l w i g Joh., Vorschriften zur deutschen und Lateinischen Schrift, Wien 1789 daje podobne wzory.

W tekście przytoczonym występuje pismo kancelaryjne w tytułach i kursywa w tekście oraz pismo łacińskie typu francuskiego /słowo „Piaski”/. W kursywie na uwagę zasługuje litera „s” długie, pisana tak, iż laska nie sięga czasem ponad górną linię wewnętrzną /wiersz 4 od góry słowo „süssen”/. Drugi typ „s” długiego posiada górną część laski i rodzaj kursywnie potraktowanej przystawki /wiersz 8 od góry słowo „blosz”/. Ta przystawka występuje w piśmie czeskim /tablica XI/ i saskim /tablica XVII/. Zapewne jest to tradycja południowo-niemiecka. W piśmie omawianym litera „a” jest rozdwojona i otwarta /wiersz 2 od góry słowo „Glaichen”/, rozdwojone jest też „g” /wiersz 3 od góry słowo „Ertrag”/. Litera „w” i „v” mają laskę lewą podwyższoną i zakończoną pętlą w lewo, litera „r” jest rozdwojona i ma trąbę słoniową jako zakończenie łuku przy prawym trzonku /wiersz 3 od góry słowo „Ertrag”/. Litera „t” jest typowo „austriacka”, gdyż linia włoskowata wznosząca się do podwyższonego w kształcie laski trzonka łączy się z nim nie biczykowato a łukowato /wiersz 2 od góry słowo „Inhalt”/.

Tablica XIX

Herrschaft Piaski^{x/}

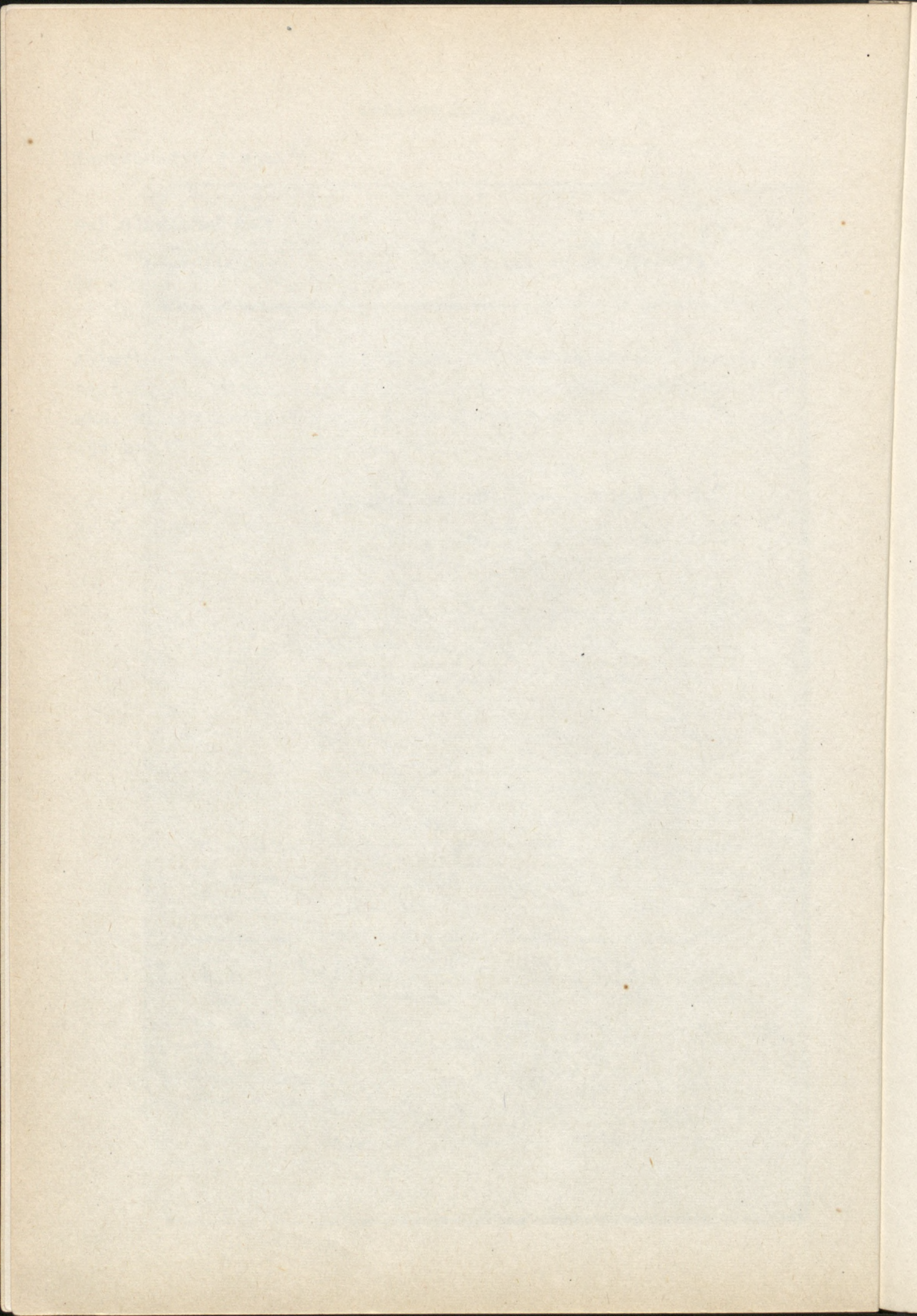
Anmer...
der Unter..

Der Gleichen Inhalt ist
und ihr Ertrag
an süssen Heu

" Gnannt/?/

Ackerbare Herrschaftliche Gründe// befinden sich wie voran ge-
sagt keine Unterthänige// sondern blosz allein herrschafttli-
che, welche in glei//chen Ebene situirt und von gnaulich et-
was san// digter, jedoch...

x/ w. Piaski, par. Czchów, pow.Brzesko

Tablica XX

1795 4. IX. Podanie Marcina Tappera, chłopca z Rzęczkowa, który posiada na czynsz dziedziczny /prawem emfiteutycznym/ 26 mórg pastwiska w Małej Złej Wsi o wydzierżawienie mu dalszych gruntów.

Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu, z akt dotyczących administracji dóbr ziemskich znajdujących się w posiadaniu Torunia sygn. grupa VII, nr 59.

Marcin Tapper jest zamożnym chłopem, który wydzierżawił od miasta na prawie emfiteutycznym część pastwiska gminnego w położonej na nizinie Małej Złej Wsi, a sam posiada gospodarstwo w Rzęczkowie położonym na wysoczyźnie. Widać, że wieś nie była zadowolona z intruza, gdyż wypasano mu zboże. Tapper w podaniu swym pisze, że jest zrujnowany i proponuje, by za karę wydzierżawiono mu dalszą część pastwiska, ofiarowując po 3 talary za mórg zakupu i 30 groszy rocznego czynszu. Widać tu konflikt rodzący się kapitalizmu na wsi z gromadą.

Podanie pisane jest niedbałą kursywą, przez osobę trzecią. Tapper podpisał się u dołu niezgrabnym charakterem pisma. Na marginesie są noty starannym pismem Kriegsrate Elsnera, jednego z mianowanych przez władze pruskie zarządców miasta, które utraciło swój samorząd po rozbiore /1793/. Inne noty umieściły dwie ręce, jedna z nich jest identyczna z ręką piszącą koncept odpowiedzi /nr XXI/. Jest to prawdopodobnie Mentzel, naczelnik kancelarii.

Poszczególne litery pisane są w rozmaity sposób w tekście podania. Litera „a” jest otwarta i rozdwojona /wiersz 9 od góry słowo „gnädigst”/ „e” pisane jest wszędzie jak dwie laseczki, przyczem prawa jest nieco krótsza. Litera „g” jest wyraźnie rozdwojona /wiersz 9 od góry słowo „gnädigst”/. Litera „s” długie pisana jest albo nad dolną linią wewnętrzną /wiersz 9 od góry słowo „gnädigst”/, albo sięga pod nią /wiersz 7 od góry słowo „Magistrat”/, „k” jest typowe dla XVIII w., także w nieustalonej postaci majuskulnej /wiersz 11 od góry słowo „Klein”, 12 od góry słowo „Einkauf”/. Dukt ma charakter niespokojny i nieładny, typowy dla tego okresu.

Tablica XX

Präsentiert/ d/en/14 7 ber 95

Wohlgebohren zum Wohlloblichen//Magistradt
der Königlichen Stadt Thorn// höchstver -
ordneten Ober Bürgermeister, Bürgermeis -
teren und Städträthen// Besonders hochge
ehrten Herren//

Ein Wohlloblich Magistrat wolle gütigst

Das Schulzen-
Amt von// Klein
Boesendorff ist
ad// Protocollum
zu verneh//men
ob und was es ge//
gen dieses Gesuch
anzu//bringen
haben möchten//
Thorn den 18ten
Sept/ember/ 95//
Elsner

Ein//sehen hegen, und mich in meiner un
terthäniger//Bitte gnädigst erhören, da
ich seit einigen// Jahren 26 Morgen Cul -
misch Hüttungs Land an der// Klein Bösen
dorfer^{x/} Hüttungs gegen einen// erlegten
Einkauf pro Morgen 1 Thaler und// Jährli-
chen Zinsen 30 gr. erhalten habe jätzt//
aber da ich solches Land zu Hüttungen
und// Sße Land eingerichtet und dieses
Jahr w/egen// der Dürre den besten Rog
gen und Weitzen//.

Expedi
den 29 Sep/tember/
1795

/-/
Herrn Kr/iegs/ R/at/Elsner
d 17 en 7bris 95

Ręczkau
den 4ten 7bris
1795

x/ Klein Bösendorf - Mała Zła Wieś, pow. Toruń, Ręcz -
kau - Rzęczkowo pow. Toruń

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, including the date "17. Okt. 1799".

Main body of handwritten text, written in a cursive script, occupying the central portion of the page.

Small handwritten notes or a separate entry on the left side of the page.

Additional handwritten notes or a signature on the left side, below the previous block.

Large handwritten signature or name at the bottom left of the page.

Handwritten text at the bottom right of the page, possibly a date or location.

Tablica XXI

1795 30 IX.-11 XI. Pismo z akt dotyczących administracji dóbr ziemskich znajdujących się w posiadaniu miasta Torunia. Odpowiedź na podanie Marcina Tappera w sprawie wydzierżawienia mu części pastwiska gminnego w Małej Złej Wsi. Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu sygn. grupa VII, nr 59.

Na podanie Marcina Tappera Kriegsrat Elsner polecił wystosować zapytanie do sołtysa Małej Złej Wsi pod Toruniem, czy urząd sołecki nie zgłasza sprzeciwów. Pismo skierowane jest już nie do osoby sołtysa, a do urzędu, który jest zresztą jednoosobowy. Odpowiedź ma być udzielona nie na piśmie, a przez złożenie protokółarnego oświadczenia, a to zgodnie z praktyką administracyjną XVIII w. Pismo zachowane jest w koncepcie w aktach miejskich. Pisane jest kursywą niestaranną, typowo „konceptową”. Noty marginalne, wskazujące poszczególne stadia wygotowania, pisane są tą samą ręką, ale nieco staranniej, naprzemian alfabetem gotyckim i łacińskim. Koniec pisma jest na następnej stronie, która nie została reprodukowana, transkrypcja jest podana w klamrach.

Pisarz pisze dwojako literę „a”, raz bez rozdwojenia, jak „a” łacińskie, drugi raz jako łuk otwarty ku górze/wiersz 3 od góry słowo „hat”/. Litera „g” jest rozdwojona/wiersz 7 od góry słowo „gemacht”/. Litera „w” przypomina jakby zarys lecącego ptaka /wiersz 8 od góry słowo „wünsche”/. Litera „e” pisana jest konsekwentnie jako dwie laseczki, przyczem prawa jest nieco krótsza „o” przedstawia łuk otwarty ku górze /wiersz 7 od góry słowo „worden”/. Litera „r” pisana jest albo jak okrągłe „r” francuskie, albo jak trzonek z haczykiem w prawo na końcu słowa /wiersz 8 od góry słowa „er daher”/. Litera „s” długie czasem sięga poniżej linii wewnętrznej dolnej /wiersz 7 od góry słowo „diesem”/ albo stoi ponad nią /wiersz 7 od góry słowo „sey”/ zaś „s” okrągłe przypomina łacińskie /wiersz 4 od góry słowo „das”/. Litera „k” przypomina „h” łacińskie. Wogóle pismo nie zdradza jeszcze cech nadchodzącego stulecia.

ad Nrum 175 Sep/tember/1795

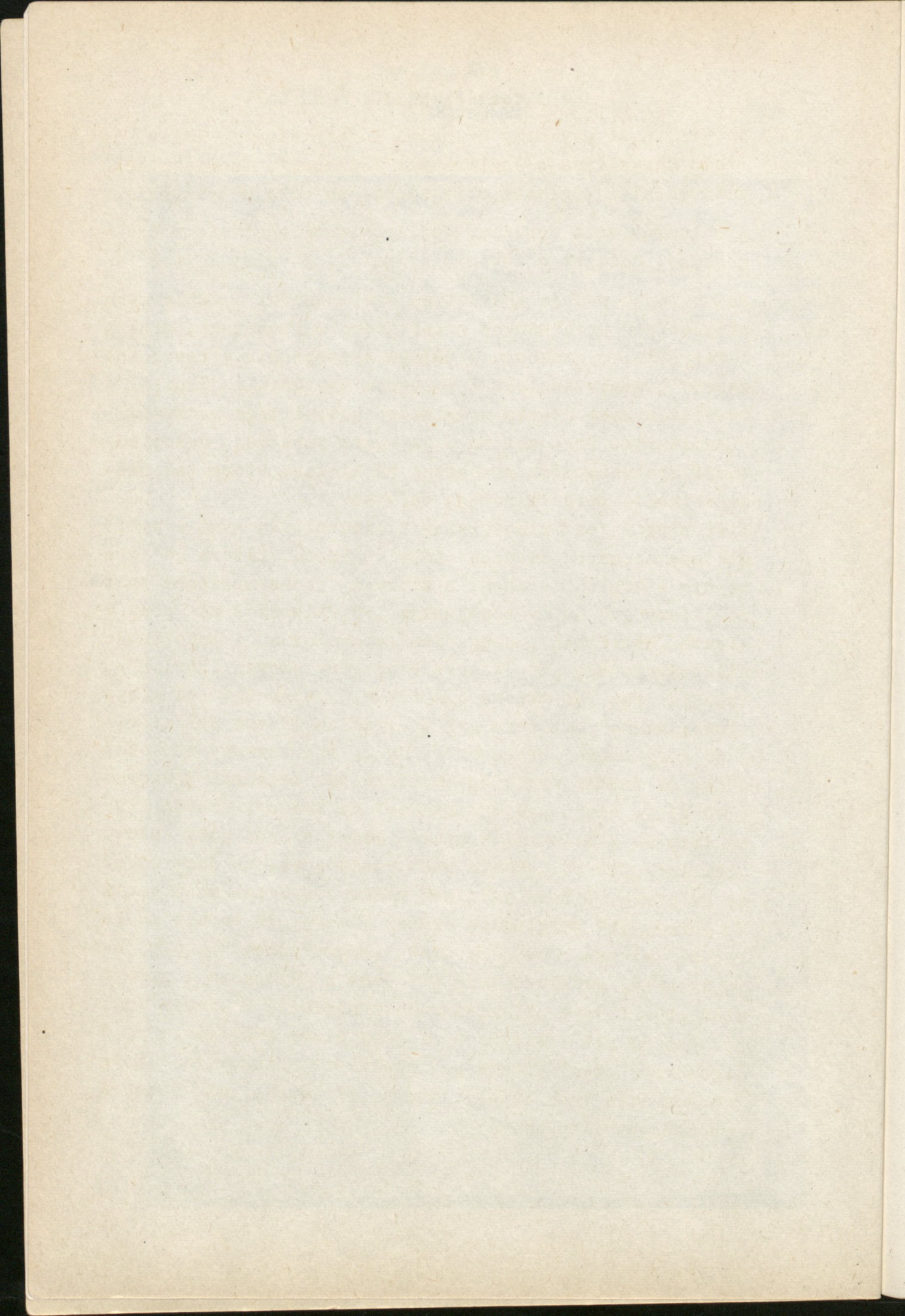
An
das Schultzen Amt
zu
Klein Boesendorff
No 221
D J
ex officio

Herr Einsasse Martin Tapper// zu Ręczkau
hat sich bey uns// beschweret dass ihm
durch das// Boesendorffer Vieh vielen//
Schade in seinen Cetryde//diesen Sommer
sey gemacht worden// dass er dahero wü-
sche, um diesem künftigt vorzubeugen, dass
ihm// an der Grenze ein Theil// der Boe-
sendorffer Hütung// abgetreten werden
möchte//

erhalten d/en/30/95
Sbr.
mundirt
d/en/11.Novbr.
abgeben
Mentzel
gesiegelt d.den
Amtsreiter besorgt
d.11 Nov.
Schmid Elsner
Soemmering Spiler^{x/}

Herr Kr/iegs/Rath
Elsner

x/ Nazwiska członków magistratu

Tablica XXII

1807 14 VII. List prywatny Wilhelma Kefersteina z Halle do brata Chrystiana w Jezioranach /Seeburg/, zawierający wiadomości i pogłoski obiegające po pokoju tylżyckim.

Archiwum miasta Torunia, Woj. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Oddział w Toruniu sygn. XII, 24 list 20 s. 3

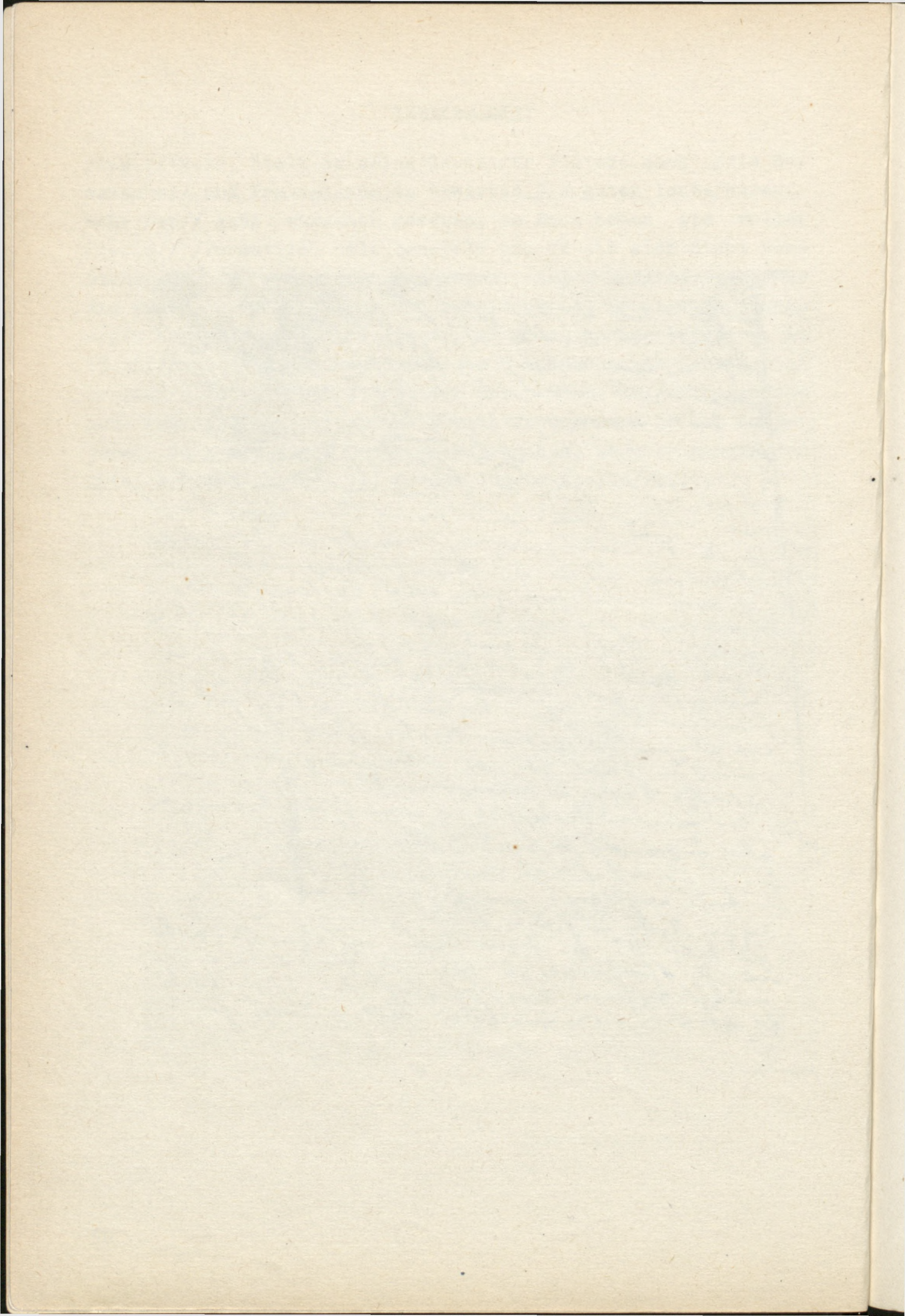
Autor listu podaje anekdotyczne wiadomości o wzajemnych przyjęciach urządzanych przez gwardię francuską, pruską i rosyjską, o rzekomym wspólnym wystąpieniu trzech mocarstw przeciw Austrii i ponownym uzbrojeniu Prus, o rozwiązaniu na Śląsku oddziałów pospolitego ruszenia /Landsturm/. Pogłoski te dają wyraz zupełnej dezorientacji społeczeństwa pruskiego po klęsce, która tak nieoczekiwanie zmiotła potęgę państwa.

List pisany jest nieczytelną i niedbałą kursywą o wybitnie zaznaczonych cechach indywidualnych. Litera „e” występuje w trzech formach, z których jedna zbliżona jest do litery „v” lub rozdwojonego „r” /wiersz 2 od góry w słowie „bewirthen”, druga jest archaiczna i podobna do nierozdwojonego „r” /wiersz 8 od góry słowo „Berlin”/, trzecia jest już typowa dla XIX w. /wiersz 1 od góry, słowo „Garde”/. Litera „r” przypomina literę „v” /wiersz 2 od góry słowo „Preussen”/, drugi typ używany na końcu słowa ma postać wygiętego trzonka bez belecзки /wiersz 5 od góry, słowo „gegeneinander” na końcu/, trzeci typ ma trzonek z beleczką w prawo /wiersz 8 od góry słowo „Berlin”/. Litera „g” nie jest rozdwojona, łuk jest otwarty ku górze. Litera „a” jest rozdwojona, łuk ma otwarty ku górze, „t” przypomina czasem literę „l” bo nie ma belecзки /wiersz 5 od góry słowo „ausgetauscht”/, ale jest to wyjątek, zwykle litera „t” jest podwyższona i przypomina „b”. Litera „k” pisana jest niedbale i czasem jest podobna do „l” /wiersz 6 od góry słowo „umgekehrt”/. W ligaturze „sch” litera „c” zlała się z łukowatą linią łączącą dwie inne litery. Litera „s” długie ma jeszcze typ ośmnastowieczny.

Tablica XXII

/bewir/the, hielt es seine Garde für Pflicht auch /die Ru/
ssische// und Preussische zu bewirten. Die guten leute/waren/
sehr ver// gnügt zusammen gewesen, am Ende haben sie voller
Freude// /Vermutlich halb benebelt und da sie sich nicht ver-
stehen konnten/ // die Röcke gegeneinander ausgetauscht, dass
die Preussen//französische und russische und so umgekehrt ange-
zogen haben//und so sind sie in der Stadt herumgeschwärmt. Am
19 em//sagt ein Gerücht würden die 3 Monarchen in Berlin ein//
treffen alldann^{x/} würde sogleich unser König 50// Preussische
neue Regimente provisorisch errichten und dann heisst es//mit
vereinten Kräften auf Oesterreich losgehen, welches schon//den
Krieg erklärt haben soll. Credat Judeus Apella//...

x/ Skreślone "sollen"

Tablica XXIII

1863 23 IV. Raport policji austriackiej o przebywających w Krakowie w związku z powstaniem obywatelach francuskich.

Archiwum Państwowe w Krakowie, Sąd krajowy karny w Krakowie sygn.SKKKr 15/nr 12230/

Pismo tego dokumentu wykazuje cechy duktu szkolnego XIX w. Nie ukształtowało się jeszcze „k”, które występuje w postaciach nieco od siebie odmiennych /wiersz 5 od dołu słowo „abgeschickt” gdzie ma kształt zbliżony do „h” oraz wiersz 7 od góry słowo „Verkehre”/. Litera „e” jest już ukształtowana w postaci dwóch laseczek równej długości, litera „s” długie ma postać biczykowatą, choć wraca czasem dawna forma /wiersz 6 od dołu słowo „Gastwirth”/. W ligaturze „sz” występuje także forma starsza /wiersz 18 od góry słowo „dasz”. Lit. „t” ma kształt biczykowaty bez specyficznych cech austriackich. Majuskuła „N” ma natomiast wyraźnie austriackie formy /wiersz 12 od góry słowo „Namen”/, majuskuła „W” ma postać bardzo zindywidualizowaną /wiersz 21 od góry słowo „Waffenlieferung”/

Tablica XXIII

Nr 1088

V

Note.

Es kam die Anzeige vor, dass hier ein Hoch// gefährliches Individuum Namens Emil Maison// sich aufhalte, das die Sachen des Aufstandes in Polen// mit dem grössten Eifer betreibt....

42 1855
— 2

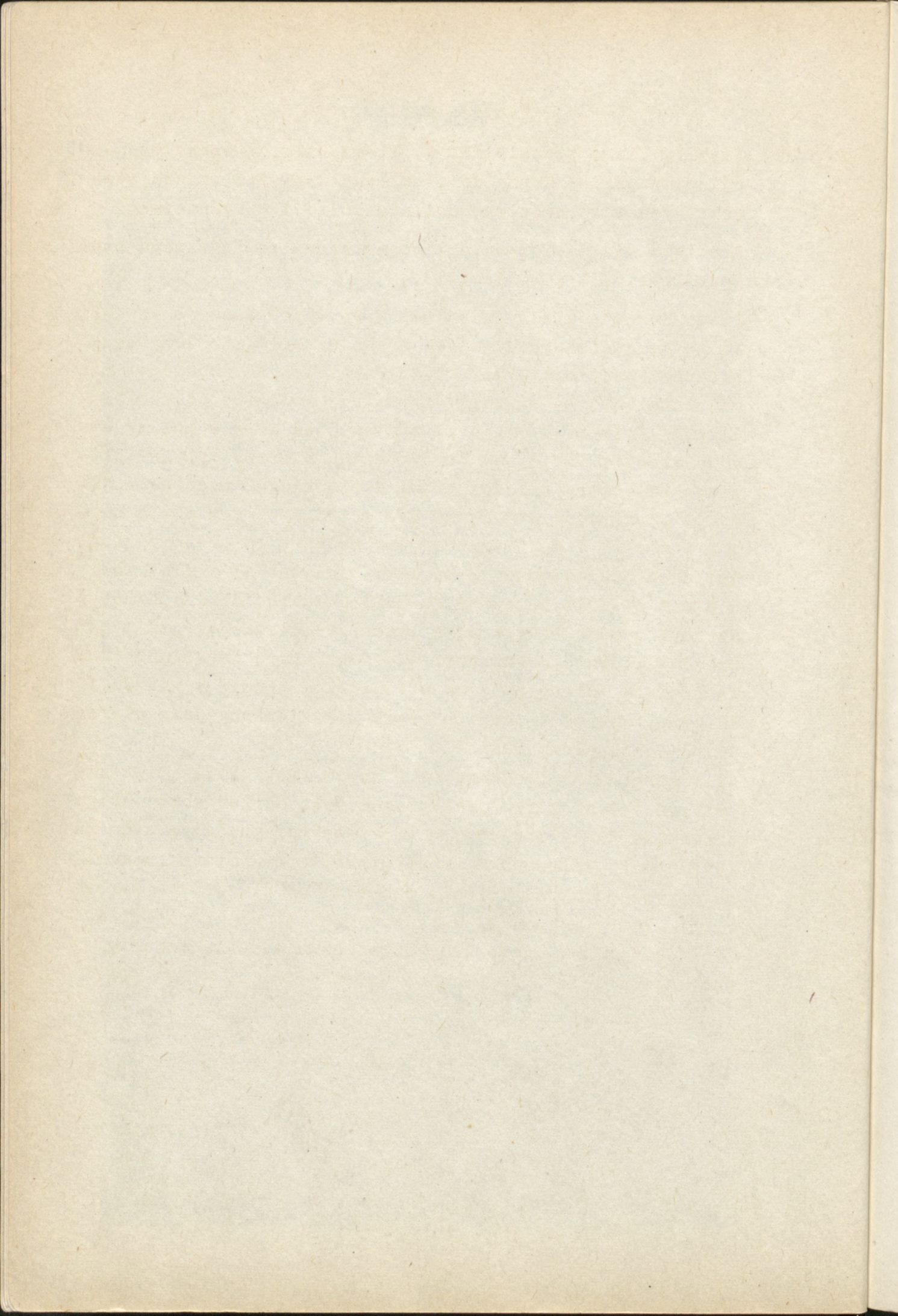
- Note

Es kann die Anzeige sein, daß hier ein sehr
geschicklicher Judenwiderwärtiger Mann aus London
herübergekommen, der die Sache der Christenheit in Bezug
mit dem geistlichen Eifer behandelt und mit ein
neuem sibirischen Kollaud in Indien im Jahr
1854 nach Westindien wieder ein Fort-
schritt der revolutionären Demokratie
Verein Marianna in London ist, die zu
zwei von Franzosen zum christlichen Kollaud
in Indien unmittelbar und seine eigene
eigene Abfertigung organisiert. In London
dieses Kollaud hat mich sehr angenehm
zufolge ein gewisser J. Bailly, ein Bruder
von Hindernissen Vaillant in Lyon ange-
gangen, Sammlungen für den christlichen
Kollaud zu veranstalten.

Wieder kann die Anzeige sein, daß ein
gewisser Scarpa in London eine neue
inbezügliche Kollaud hat, da er auch
den Auftrag eines Stoffschneiders
wie J. Abrie wie immer gemacht wird.

Wieder wird angezeigt, daß ein sibirischer
sibirischer Ceypas (garbartha ulica 1850) und
an den Gastwirt Hertend zwei Kanonen
mit 200 Ladungen abgefeuert wurden.

Zufolge dessen wird die Jungfernung
auf die bazarischen Franzosen aus London,
Ceypas, Kollaud, J. Bailly und Scarpa
angebracht und unmittelbar, daß Ceypas am

Tablica XXIV

1865 18 VII. Pismo pruskie XIX w. Pismo nacz. prezesa prowincji poznańskiej Horna do pruskiego ministra spraw wewnętrznych w sprawie wzmocnienia policji w Bydgoszczy.

Archiwum miasta Poznania i województwa poznańskiego sygn. Nacz. Prez. VII A 28 I s. 113.

Pismo Horna posiada charakter kursywny. Jest to koncept. Na uwagę zasługuje używanie archaicznego „s” długiego, pisanego najpierw w dół, biczycowatego „s” długiego nie ma, natomiast ręka noty marginalnej w słowie „diesf/al - ligen” / wiersz 7 od góry, wiersz 3 od góry w nocie / sto suje właśnie takie „s” biczycowate. Starszy typ „s” długiego zaliczany był do „pisma kupieckiego” w połowie XIX w., w „kursywie” stosowano oba typy „s” / M e t t e n - l e i t e r J. E., Sammlung der meisten in Deutschland üblichen Schriftarten Monachium b. r. tabl. I i II. Th. B ä u m l / Die Nothwendige Kalligraphie, Berlin 1869 / szerzył postać biczycowatą liter „s” długiego, „t” i „k”. Działał głównie w Nadrenii ale i w innych częściach Prus. Horn pisze literę „k” jak w łacińskim piśmie / wiersz 10 od góry, wiersz 1 akapitu słowo „Verstärkung” oraz wiersz 16 od dołu, słowo „kann” /.

Noty marginalne pochodzą od różnych rąk. Nota pierwsza / wiersz 1-4 od góry / jest pisana ręką Horna, nota druga urzędnika kancelaryjnego o nazwisku zaczynającym się na „F” dotyczy załącznika. Może pisał to sekretarz naczelnego prezesa. Nota trzecia pochodzi od kierownika kancelarii, który zaznaczył daty wpłynięcia do kancelarii, przepisania na czysto i wyekspediowania. Nota czwarta z odsyłaczem „cfr”... pochodzi zapewne od tej samej ręki.

Tablica XXIV

P/osen/18/7 65

ad N° 5068/65 O.P.

An den Minister des Inneren

53

in
Berlin

./.. repr.
Anlage zu den
diesf/alligen/
Acten
F.

z/ur/K/anzlei/18/
7 541 mündiert
19/7

Abgegangen mit
Anlage den 20/7

ofr.7352/65

x/ Skrół na
tytulaturę

xx/ Podpis

Ex^{x/} lasse ich mich in der Anlage den an Ex. und den Herrn//Finanzminister gerichteten bericht des Herrn Regierungs// Präsidenten Naumann d.d. Bromberg den 8 von Monats// wegen Überweisung eines zur Leitung und Bearbeitung// der Sicherheitspolizeilichen Angelegenheiten geeigneten Hilfs//arbei - ters an das dortige Regierungs - Collegium gehorsamst// zu Übersenden, dem ich nicht unterlassen kann einige ergänzen//de Bemerkungen beizufügen.//

Über die Verstärkung der städtischen Polizei in Bromberg//schweben wie Ex.bekannt ist, zur Zeit noch Verhandlungen// die zu einem Abschlusse nicht gelangt sind.In Zusammen//hange damit steht die Frage, welche der Bericht des Regierungs//Präsidenten Naumann behandelt,wie für eine lastem/?/ und//umsichtige Handhabung der politischen Polizei in Bromberg//gesorgt werden soll. Ich habe schon in meinen an Ex. erstatteten Bericht vom 8.4.64 dass in dieser Beziehung im//Besonderen seit dem Anfang der poln.Insurrection//dringend fühlbar gewordene Bedürfniss erörtert und kann//nach allen seit dem gemachten Erfahrungen dem Regierungs - Prä//sidenten Naumann hier nur beipflichten, dass es unab//weisbar geworden ist auf eine Abhilfe für dies Bedürfniss//Bedacht zu nehmen.Die Stadt Bromberg ist durch die Ei//senbahn-Verbindung mit Warschan so wie durch jenen ihr//nochsamt mercantile Bedeutung für die Sicherheitspolizei//Überhaupt namentlich aber auch mitsichtlich der politischen//Polizei ein Ort von Bedeutung geworden. Während der Dauer//der poln.Insurrection haben Spediteur und Kaufleute dieser//Stadt für die...

an d. J. 5000/65 O. J.

53

18.
P. 7. 65.

An die Mitglieder des Senats

in
Lublin.

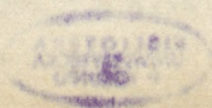
f. exp. 1.
Anlage
s. 1
fi

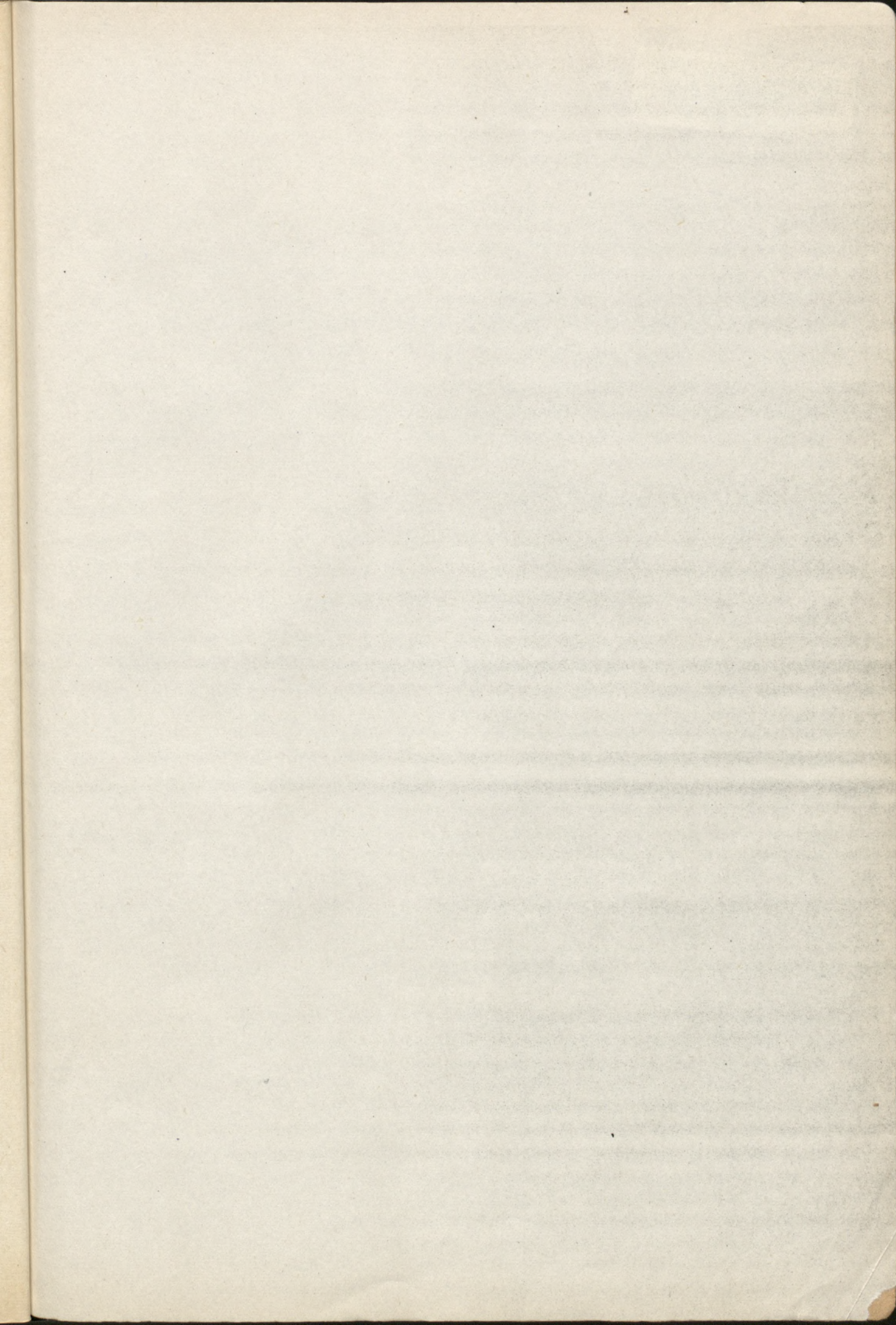
7. 4. 65
und 10. 4.
als und 11. 4.
3 20/7

7 352
65

Ihre Excellenz die Mitglieder des Senats in Lublin
 die ich durch die Güte der Herren Mitglieder des Senats
 in Lublin zu dem Besuche bei Eurer Excellenz
 eingeladen worden bin, habe die Ehre zu haben, dass
 ich mich bei dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen
 einige Worte zu sagen, die ich für die Angelegenheiten
 der Provinz Lublinsch für die Zukunft zu sagen
 habe. Ich habe die Ehre zu haben, dass ich mich
 bei dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen einige Worte
 zu sagen, die ich für die Angelegenheiten der
 Provinz Lublinsch für die Zukunft zu sagen habe.
 Ich habe die Ehre zu haben, dass ich mich bei
 dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen einige Worte zu
 sagen, die ich für die Angelegenheiten der Provinz
 Lublinsch für die Zukunft zu sagen habe. Ich habe
 die Ehre zu haben, dass ich mich bei dieser Gelegen-
 heit erlaube, Ihnen einige Worte zu sagen, die ich
 für die Angelegenheiten der Provinz Lublinsch für
 die Zukunft zu sagen habe. Ich habe die Ehre zu
 haben, dass ich mich bei dieser Gelegenheit erlaube,
 Ihnen einige Worte zu sagen, die ich für die Ange-
 legenheiten der Provinz Lublinsch für die Zukunft
 zu sagen habe. Ich habe die Ehre zu haben, dass
 ich mich bei dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen
 einige Worte zu sagen, die ich für die Angelegen-
 heiten der Provinz Lublinsch für die Zukunft zu
 sagen habe. Ich habe die Ehre zu haben, dass ich
 mich bei dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen einige
 Worte zu sagen, die ich für die Angelegenheiten
 der Provinz Lublinsch für die Zukunft zu sagen
 habe. Ich habe die Ehre zu haben, dass ich mich
 bei dieser Gelegenheit erlaube, Ihnen einige Worte
 zu sagen, die ich für die Angelegenheiten der
 Provinz Lublinsch für die Zukunft zu sagen habe.

Biblioteka Główna UMK

300045068634

Biblioteka Główna UMK

300045068634

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

S 7217